

Sisekaitseakadeemia
Politsei- ja piirivalvekolledž

Erkki Paluoja

VIDEOSALVESTIS ÜTLUSTE TALLETAMISE MOODUSENA
PÕHJA PREFEKTUURI NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja:
Raivo Õpik, lektor

Tallinn 2012

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Politsei- ja piirivalvekolledž	Kuu ja aasta: Mai 2012
Töö pealkiri: Videosalvestis ütluste talletamise moodusena Põhja prefektuuri näitel Töö pealkiri võõrkeeles: Video recording as a way of storing testimonies in the example of North Prefecture	
Töö autor: Erkki Paluoja	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Lühikokkuvõte:</p> <p>Lõputöö, 64 lk, 21 kasutatud kirjanduse allikat, 4 tabelit, 7 joonist, 6 lisa.</p> <p>Käesoleva lõputöö eesmärgiks oli uurida Põhja prefektuuri näitel aastatel 2010-2011 millistes menetlustoimingutes kasutatakse rohkem ja millistes vähem videosalvestust ja mis on selle eelistuse põhjused. Käesoleva lõputöö autor kasutas uuringu läbiviimiseks ankeetküsitlust, ekspertintervjuud ja Põhja prefektuuri kriminaalbüroo kriminaalasjade vaatlust. Valdavalt kasutavad videosalvestamist need ametnikud kelle politseiteenistuse staaž on vähemalt 5 aastat, ning tavaliselt on selleks toiminguks ütluste seostamine olustikuga. Videosalvestamise otsustab eelkõige menetleja ise. Oluline on viia ennast enne uurimistoimingu algust kriminaalasjas oluliste asjadega kurssi. Üldmenetluses ei võimalda hetkel kehtiv kriminaalmenetluse seadustik kasutada kohtueelset videosalvestamist, mis aga ei kehti alaealiste puhul.</p>	
Võtmesõnad: ütlus, videosalvestamine, ütluste kajastamine, ütluste talletamine.	
Võõrkeelsed võtmesõnad: testimony, testimony video recording, reflection of testimony, recording of testimony.	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia	
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor:	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Raivo Öpik	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISSEJUHATUS.....	4
1. ÜTLUSTE TALLETAMISE MOODUSED JA NENDE KAJASTAMINE.....	6
1.1. ÜTLUSE MÕISTE JA OLEMUS	6
1.2. UURIMISTOIMINGUD, MILLE KÄIGUS ANTAKSE ÜTLUSI	9
1.3. TALLETAMISE MOODUSED	11
2. PÕHJA PREFEKTUURIS LÄBIVIIDUD UURIMUS	18
2.1. UURIMISMEETODID JA VALIM.....	18
2.2. ANKEETKÜSITLUS.....	19
2.3. EKSPERTINTERVJUUD	31
2.4. KRIMINAALASJADE VAATLUS.....	35
2.5. UURINGU JÄRELDUSED	38
KOKKUVÕTE.....	40
SUMMARY	43
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	45
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	47
LISAD	48
LISA 1. MENETLEJATE INTERVJUUD	48
LISA 2. PROKURÖRIDE INTERVJUUD	51
LISA 3. KOHTUNIKE INTERVJUUD.....	54
LISA 4. LÄBIVIIDUD INTERVJUUD.....	57
LISA 5. KÜSIMUSTIK	58
LISA 6. KRIMINAALASJADE VAATLUS.....	61

SISSEJUHATUS

Käesoleva lõputöö teema valimise põhjuseks on asjaolu, et kohtueelses menetluses ei kasutata veel piisavalt uurimistoimingute videosalvestamist. Mõningatel juhtudel püütakse seda vältida, sest tegu on liialt ebamugava, aeganõudva ja ressursi vajava tegevusega.

Videosalvestuse kasutamine kriminaalmenetluses aitab kokku hoida hilisemaid vajaminevaid vahendeid (kohtupidamisele kuluv aeg) ning praegust riigi majanduslikku olukorda arvestades on see äärmiselt oluline. Videosalvestuse abil luuakse minevikus juhtunud sündmuse tervikpilt ja reprodutseeritakse kriminaalmenetluses tähtsust omavad asjaolud. Selle kasutamisel peab uurija eelnevalt mõtlema läbi endapoolse tegevuse, et saadud videosalvestus oleks hilisemas kohtumenetluses ka vettpidav.

Kohtueelses menetluses uurimistoimingute videosalvestamise kasulikkus väljendub selles, et selle abil saab tõhustada kriminaalmenetluse läbiviimist, hoida kokku hilisemale kohtupidamisele kuluvat aega ja ka inimjõudu. Selle abil loome oluliselt efektiivsema õiguskaitse alaealiste kannatanute osas, kelle poolt antavaid ütluseid saab hilisemalt kohtumenetluses kasutada, ning seetõttu saame vältida neile emotsionaalselt kurnavat kohtuprotsessi. Seetõttu omab väga tähtsat rolli korralikult väljakoolitatud uurija, kelle poolt tehtud videosalvestused peavad olema võimalikult täielikud ja andma tervikliku pildi.

Seadus näeb ette, et ütlused protokollitakse. Laste videoülekuulamise käigus ei ole võimalik ütlusi jooksvalt protokollida, sest siis kaob kohe kontakt lapsega. Võib öelda, et tegemist on uurija aja ja jõu raiskamisega, sest hiljem peab ta videosalvestisel räägitu sõna-sõnalt trükkima. Kohtus vaadatakse videoülekuulamist sellegipoolest, et näha, kuidas ja milliseid küsimusi uurija esitab, kuidas laps vastab, milline on ta sõnavara, kuidas ta küsimustest aru saab, milline on kehakeel kuriteo sündmusest rääkides. (Rahno 2009)

Lõputöö uudsus väljendub selles, et varem ei ole käsitletud lõputöö teemana videosalvestise kasutamist Eestis. Lisaks puudub sellekohane erialakirjandus. Autori poolt erinevate Eesti kõrgkoolide bakalaureuse- ja magistritööde hulgast otsimisel leidis ta ainult Sisekaitseakadeemias 2011.a. Martin Otsingu lõputöö teemal uurimistoimingu käigus

antavate ütluste kajastamine ja talletamine Põhja prefektuuri näitel. Lõputöö koostamisel lähtus autor sellest, et tööst oleks eelkõige kasu õiguskaitsetöötajatele. Lõputöös analüüsitakse videosalvestamise kasutamise erinevaid probleeme Põhja prefektuuris.

Autor püstitas järgneva uurimisprobleemi: milliste ütluste andmisega seotud uurimistoimingute talletamisel kasutatakse Põhja prefektuuris videosalvestamist ja milline on menetlejate valmisolek selliste uurimistoimingute videosalvestamiseks?

Lähtuvalt uurimisprobleemist formuleeris lõputöö autor järgneva eesmärgi: uurida Põhja prefektuuri näitel aastatel 2010-2011 millistes menetlustoimingutes kasutatakse rohkem ja millistes vähem videosalvestust ja mis on selle eelistuse põhjused?

Püstitatud eesmärkide saavutamiseks on töö autor seadnud järgmised uurimisküsimused:

1. Milliste ütluste andmisega seotud uurimistoimingute puhul kasutatakse videosalvestust?
2. Millest lähtuvalt otsustatakse videosalvestuse tegemine ja videosalvestuse eesmärgi täitmine (kvaliteet, ütluste kinnistamine, paremaks analüüsiks, tõendiallika leidmiseks)?
3. Milline on menetlejate valmisolek uurimistoimingute ja ütluste andmisega seotud videosalvestamiseks, mis motiveerib ja mis on takistuseks (nt. emotsionaalne takistus, tehnilised probleemid - pole tehnikat)?
4. Videosalvestuse kvaliteet (õigused - kohustused, suunavad küsimused, segavad faktorid)

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis on käsitletud ütluse mõistet, uurimistoiminguid mille käigus antakse ütlusi ja talletamise mooduseid. Teises peatükis on käsitletud läbiviidud uurimismetoodikat ning analüüsitud uurimuse tulemusi.

1. ÜTLUSTE TALLETAMISE MOODUSED JA NENDE KAJASTAMINE

1.1. Ütluse mõiste ja olemus

Ütlus omab tõendamisprotsessis olulist rolli. Läbi ütluste me saame ja anname edasi erinevat informatsiooni. Ülekuulamisel loob see ennekõike ettekujutuse menetluses osaleva isiku (menetlusalune isik, kahtlustatav, tunnistaja, kannatanu) öeldud sõnadest, kui tema arusaamisest sündmuses, hoiakutest kriminaalmenetluses. Ütluse saamisel, kui ka talletamisel on määrav tähtsus hilisemal tegevusel.

Õigusleksikoni järgi on ütluse mõiste järgmine: “ütlus” - suuliselt esitatavate faktiliste andmete kogum (Maurer 2000:353).

Puhtalt vaid n.ö. tõenditeoreetilise määratluse kohaselt on ütlus ülekuulamisel, vastastamisel, äratundmiseks esitamisel või ütluse olustikuga seostamisel tunnistaja, kannatanu, kahtlustatava või süüdistatava poolt tõendamiseseme asjaolude kohta suuliselt edastatud ja a) uurimistoimingu või kohtuistungil protokollis, samuti heli- või videosalvestuses talletatud või b) ütluste andja poolt omakäeliselt protokollitud teave. Sellist arusaama ütlustest kui tõendist tuleb aga kindlasti ka mõneti korrigeerida põhjusel, et meie kohtumenetluses valitseb võistlevuse põhimõte ja sellest tulenevalt peaks kohtuotsus reeglina tuginema vaid nendele ütlustele, mis on jäänud püsima ka risküsitluse tulemusena. Seetõttu tähendabki see eeskätt ja valdavalt ikka kohtuistungil ütluse andmist. Kuigi üldise määratluse kohaselt hõlmavad ütlused ka kohtueelses uurimisel räägitut- fikseeritud, ei võimalda tänapäevase kriminaalmenetluse printsiipide süsteem siiski lugeda kohtueelses menetluses ja kohtumenetluses antavaid ütlusi a priori võrdseteks. (Kergandberg E. Sillaots M. 2006: 173-174)

Lõputöö autori arvates on lisaks eelpoolnimetatule võimalik ütlust edasi anda eeluurimiskohtuniku juures ütluste deponeerimisel. Eespool nimetatud raamatu väljaandmise ajal 2006 aastal ütluste deponeerimine jõustunud veel ei olnud.

Õigusajakirjas Juridica on juhtiv riigiprokurör Heili Sepp arvanud järgnevat: kehtiv KrMS ütluste definitsiooni ei anna, kuid seaduse loogikast tulenevalt on ütluste all peetud silmas

kitsalt seda asjakohast suulist informatsiooni, mida tunnistaja või mõni teine isikuline tõendi allikas annab kriminaalasja menetlejale tõendite kogumise ja/või uurimise käigus. Konkreetse viite sellele, et ütlus ei ole mitte iga jutuaajamine või suhtlus, vaid tõendi allika ja riigi vahelise suhtluse vorm, annab juba KrMS § 34 lõike 1 punkt 1, mis sätestab kahtlustatava õiguse „teada kahtlustuse sisu ja anda selle kohta ütlusi või keelduda ütluste andmisest“. Ei pea ilmselt pikalt mõistatama, et jõuda järeldusele: seadusandja on pidanud silmas õigust anda ütlusi menetlejale, s.o esitada oma versioon tõendamismenetluses selle eesmärgiga, et seda võetaks arvesse süüküsimuse otsustamisel. Seega teisisõnu: ütluse põhitunnus on see, et andja teadis, et see informatsioon läheb kasutusse süüküsimuse tõendamisel, või siis vähemalt vastuvõtja võttis need ütlused vastu selle eesmärgiga. (Sepp 2011)

Lõputöö autori arvates peab isik arvestama sellega, et kui ta annab kriminaalmenetluse käigus ütlusi, jõuavad need ka protokollis ning hilisemalt kohtusse.

Lisaks on õigusajakirjas *Juridica* Riigikohtu vanemkoolitusspetsialist Andreas Kangur arvanud ütluse kohta järgnevat. Kriminaalmenetluse seadustikku lugedes on ütlus see, mida tunnistaja räägib kohtus, kui ka see, mida isik kohtust väljaspool tema ülekuulamiseks korraldatud uurimistoimingu käigus räägib. Samuti on ütlus see, mis sellisest menetlustoimingust järele jääb – isiku ütlused on kirjas ülekuulamisprotokollis, ütlusi võib ülekuulata ka ise omakäeliselt kirjutada (KrMS § 68 lg 1). (Kangur 2008)

Karistusseadustiku § 318 alusel (ütluste andmisest aluseta keeldumisel ja ka tõlgi poolt ülesannete aluseta keeldumise eest) objektiivse koosseisu moodustab isiku poolt oma menetluskohustuse täitmata jätmine. Teatud juhtudel on isikule seadusega pandud kohustus hoida saladuses talle teatavaks saanud asjaolusid. Eelkõige kehtib see elukutsetele ja tegevusaladele, kus tekib kliendiga usaldussuhe nt. advokaadid, arstid, vaimulikud. (Sootak, Pikamäe 2009:809-810)

Samas on KrMS § 72 lg 3 on öeldud et juhul, kui tekib vajadus sama § 72 lg 1 järgi isikute ülekuulamiseks ei ole neil õigust keelduda ütluste andmisest, kui ütluste andmist taotleb kahtlustatav või süüdistatav. Sellest järeldub, et vajadusel on kuriteos kahtlustataval, süüdistataval või nende kaitsjal õigus viidata käesolevale kriminaalmenetluse sättele. See ei kehti juhul, kui tegemist on KrMS § 71 (ütlustest andmise keeldumine isiklikel põhjustel) ja

KrMS § 73 (Riigisaladuse ja salastatud välisteabe kohta ütluste andmisest keeldumine). (Kriminaalmenetluse seadustik 2010:26).

Mismoodi siis ikkagi jooksevad ütluse piirid? Aastal 2008 välja antud Kohtumenetluse raamatus on selle kohta öeldud, et ütlust saab edasi anda nii suulises kui ka kirjalikus vormis. Kuigi semantiliselt viitab ütlus isiku vahetule ärakuulamisele ning üldjuhul see ka nii toimub, on siiski võimalikud ka erandid. TsMS § 251 lg 2 võimaldab tunnistaja ülekuulamise asendada tema teises kohtumenetluses ülekuulamise protokolliga kasutamise, kui see ilmselt võimaldab menetlust lihtsustada. TsMS § 253 lg 1 alusel võib kohus tunnistajat kohustada kirjalikult vastama esitatud küsimustele teatud tähtsusega jooksul. TsMS § 253 lg 5 alusel võib kohus kutsuda kirjalikud ütlused andnud tunnistaja kohtuistungile ütlusi ka suuliselt andma (Kergandberg, Kangur, Lind, Saaremäel- Stoilov, Saarmets 2008: 217).

KrMS § 63 lg 1 on öeldud, et tõend on kahtlustatava, süüdistatava, kannatanu ja tunnistaja ütlus, eksperdiarvamus, eksperdi antud ütlus ekspertiisiakti selgitamisel, asitõend, uurimistoiming, kohtuistung ja jälitustoiming protokoll või muu dokument ning foto, film või muu teabesalvestis (Kriminaalmenetluse seadustik 2010:22).

Töö autori arvates on politseitoos kogutud tõendid, kaasaarvatud ka ütlused, mis omavad kriminaalasjas tähtsust, talletatud valdavalt paber kandjatele. Infokandjate levik on hetkel vähene ning neid tuleks kasutada suuremal määral.

Raamatus „Õigusleksikon“ tähendab sõna „valeütlus“ - tõe mittevastavaid väiteid sisaldav ütlus (Maurer 2000:395).

Karistusseadustiku § 320 alusel seisneb valeütlus teadvalt vale ütluse andmisel või tõendamisel tähtsate asjaolude moonutamises. Tõe moonutamise all mõistetakse ütluste andmisel tahtlikku tegelikkusele mittevastavate asjaolude avaldamist. Valeütluse andmine loetakse lõpuleviiduks sellekohase ütluse andmisega kohtus või tunnistaja või kannatanu poolt valeütlustele allakirjutamisega menetlustoimingu protokollis. Kuriteo subjekt on kriminaalasja kohtueelses menetluses või väärtetoasja kohtuvälises menetluses mis tahes kohtumenetluses tunnistajana või kannatanuna väljakutsutud isik. (Sootak, Pikamäe 2009:813)

Valeütluse andmise osas on näitena Riigikohtulahend 3-1-1-100-07, milles isik T.T. andis teadvalt valeütlusi kohtus seetõttu, kuna ta kujutas endale ette, et tema poolt teadvalt valeütluse andmine on hädavajalik tingimus eesmärgi saavutamiseks - välistada sõbra süüdimõistmine kuriteo toimepanemises. Riigikohus leidis, et T.T. andis ütlusi tõendamiseseme seisukohalt oluliste asjaolude kohta ja tema ütlused erinesid teistest kohtu poolt usaldusväärseteks tunnistatud tõenditest. Samuti on tuvastatud ka teadvalt vale ütluse andmise aeg ja koht, milleks on kohtulik arutamine Tartu Maakohtus 3. juulil 2006. a. (3-1-1-100-07...15.03.2012)

Ka kriminaalmenetlusseadustikus § 68 lg 2 on öeldud, et vähemalt neljateistaastast tunnistajat hoiatatakse ütluste andmisest seadusliku aluseta keeldumise ja teadvalt vale ütluse andmise eest, mille kohta võetakse ülekuulamisprotokollile allkiri (Kriminaalmenetluse seadustik 2010:24).

Alates 28. juunist 2006 on Riigikohus väljendanud järjekindlalt KrMS § 289 sõnastusele viidates seisukohta, et enne kohtuistungit antud ütlused, mis oma sisult lahknevad kohtus antutest, võivad teenida menetlust vaid usaldusväärse kontrolli materjalina, kuid neil pole iseseisvat tõenduslikku tähendust (Sepp 2011).

Kriminaalmenetluses on enamlevinud kolm liiki ülekuulamistaktikaid: vaba jutustus ja vastused küsimustele; küsimus ja vastus; kombineeritud. See, milline taktika ülekuulamisel valitakse, sõltub konkreetsest ülekuulamisest.

1.2. Uurimistoimingud, mille käigus antakse ütlusi

Järgnevalt on lühidalt kirjeldatud politseis kasutatavaid uurimistoiminguid.

Tunnistaja ülekuulamine on reguleeritud KrMS § 68 mille järgi tunnistajat võib üle kuulata üksnes tõendamiseseme asjaolude kohta. KrMS § 37 lg 3 alusel kohaldatakse menetlustoimingus kannatanule tunnistaja kohta sätestatud, kui käesolevas seadustikus ei ole ette nähtud teisiti. Kahtlustatava ülekuulamine on reguleeritud KrMS § 75. KrMS § 70 lg 1 järgi võib menetleja alaealise tunnistaja ülekuulamise juurde kutsuda lastekaitsetöötaja, sotsiaaltöötaja, pedagoogi või psühholoogi. Käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud juhul

alaealise ülekuulamine videosalvestatakse, kui on kavas kasutada seda ülekuulamist tõendina kohtumenetluses, sest alaealise vahetu ülekuulamine kohtus ei ole võimalik tema vanuse või vaimse seisundi tõttu. KrMS § 75 lg 3 alusel küsitakse kahtlustatavalt, kas ta on toime pannud kuriteo, milles teda kahtlustatakse, ning talle tehakse ettepanek anda vabalt jutustades ütlusi kahtluse aluseks oleva kuriteo asjaolude kohta. Kahtlustatava ülekuulamisel järgitakse käesoleva seadustiku § 68 lõikeid 3–6. (Kriminaalmenetluse seadustik 2010:24-25,27)

Alaealiste ülekuulamisel on vajalik eelkõige korraliku ettevalmistusega menetleja nii politseis, kui ka vajaliku väljaõppe saanud lastekaitsetöötaja. Tänu nende mõlema ühistööle on ainult siis tagatud läbiviidava menetlustoimingu efektiivsus. (Kask...30.03.2011)

Vastastamine on käesoleva töö autori arvates vähemlevinud uurimistoiming, seda nii üleüldises mõttes politseitöös, kui ka läbiviidud vastastamiste osas videosalvestuse abil.

Vastastamine on reguleeritud KrMS § 77 alusel. KrMS § 77 lg 2 järgi selgitatakse vastastatavate omavahelised suhted ja neile esitatakse järjestikku küsimusi asjaolu kohta, milles vastuolu ilmneb (Kriminaalmenetluse seadustik 2010:28).

Vastastamine on menetlustoiming, mis on suunatud ainult ütluste saamisele. Oma laadilt on vastastamine ülekuulamise lähedane, kuid seejuures iseseisev uurimistoiming (Lindmäe 1995:63).

Ütluste seostamisel olustikuga annab menetlusalune isik meile kahesuguseid ütlusi. Lisaks isiku poolt öeldule on meil olemas ka tema poolt eelnevalt toimepandud tegevus, selle eelneva tegevuse mudel.

Ütluste seostamine olustikuga on reguleeritud KrMS § 79 järgi. KrMS § 79 lg 1 alusel ütluste seostamisel olustikuga tehakse ülekuulatud kahtlustatavale, süüdistatavale, kannatanule või tunnistajale ettepanek selgitada ja täpsustada kuriteosündmusse puutuvaid asjaolusid kohapeal ja seostada ütlused sündmuskoha olustikuga. Seda kasutatakse varem ülekuulatud isiku osas. Kui kohtueelses menetluses on vaja olustikuga seostada mitme isiku ütlused siis, KrMS § 79 lg 2 alusel tehakse seda iga isikuga eraldi. KrMS § 79 lg 3 järgi ütluste olustikuga seostamise käigus antavate ütluste võtmisel järgitakse käesoleva seadustiku § 68 lõikeid 2–6. (Kriminaalmenetluse seadustik 2010:28)

Äratundmiseks esitamine on reguleeritud KrMS § 81 lg 2, mille järgi isik, asi või muu objekt esitatakse äratundmiseks koos vähemalt kahe sellega sarnase objektiga. KrMS § 81 lg 3 alusel objektikogumit ei moodustata, kui äratundmiseks esitatakse: 1) laip; 2) paikkond, hoone, ruum või muu objekt, mille puhul ei ole võimalik objekte ühel ajal esitada; 3) oma tunnustelt teistest oluliselt erinev objekt, mille puhul ei ole võimalik moodustada omavahel sarnanevate objektide kogumit. Kui kahtlustatav, süüdistatav, kannatanu või tunnistaja tunneb talle äratundmiseks esitatud objekti ära või kinnitab selle sarnasust uuritava sündmusega seotud objektiga, tehakse talle KrMS § 81 lg 6 alusel talle ettepanek nimetada tunnused, mille alusel ta on oma järelduse teinud, ja selgitada objekti seost uuritava sündmusega. KrMS § 81 lg 7 järgi objekti või objektikogumi äratundmiseks esitamisel seda pildistatakse või see videosalvestatakse. Äratundmiseks esitamise käigus ütluste võtmisel järgitakse käesoleva seadustiku § 68 lõikeid 2–6. Uurimis- ja muu menetlustoimingu tingimusi, käiku ja tulemusi kajastav protokoll koostatakse masina- või arvutikirjas või selgelt loetavas käekirjas. (Kriminaalmenetluse seadustik 2010:29,55)

Äratundmiseks esitamine on uurimistoiming, mis lõputöö autori arvates on suunatud nii isikuliste kui ka esemeliste tõendite saamisele. Lisaks isiku poolt antud ütlusele äratundmise osas on temale selle uurimistoiminguga pandud kohustus tunda ära talle esitatud objekt.

1.3. Talletamise moodused

Talletamiseks uurimistoimingu kasutatakse protokollide koostamist (põhimoodus) ja heli- või videosalvestust (täiendmoodus). Nende puhul on omavaheliseks seoseks see, et kui kasutatakse mõlemat, kindlustab see teabe salvestuse võimalikult objektiivselt. Selle alusel selgub hiljem, mida ülekuulatatav ülekuulamisel kõneles ja kuidas ta oma ütlusi andis. (Lindmäe 1995:61)

Uurimistoimingu protokoll – põhimoodus.

Protokollide koostamist kriminaalmenetluses reguleerib KrMS § 146 kus on öeldud, et uurimis- ja muu menetlustoimingu protokoll (hõlmab menetlustoimingu tingimusi, käiku ja tulemusi) koostatakse masina- või arvutikirjas või selgelt loetavas käekirjas. Vajaduse korral kasutatakse selleks protokollija abi. KrMS § 63 lg 2 sätestatu kohaselt peaks uurimistoimingu,

kohtuistungi ja jälitustoimingu protokoll ja muud dokumendid moodustama ühe ühtse tõendiliigi. (Kergandberg, Sillaots 2006:194)

Protokoll- istungit või koosolekut kirjeldav dokument; ametiisiku koostatud akt sündmuse või toimingu kohta; akt, millega riigid teatavad oma ühinemisest mõne lepinguga või siis täiendavad või tõlgendavad lepingut (Maurer 2000:247).

Nii tunnistaja kui ka kannatanu ülekuulamise kohta on KrMS-i § 37 lg 3 sätestatud, et menetlustoimingus kohaldatakse kannatanule tunnistaja kohta sätestatud, kui KrMS- is ei ole sätestatud teisiti (Kriminaalmenetluse seadustik 2010:13).

Uurimistoimingu tingimused, käik ja tulemused kajastatakse uurimistoimingu protokollis. Uurimistoimingu või selle terviklikku osa võib filmida või heli- või videosalvestada (KrMS § 151 lg 1). Uurimistoimingu tingimuste, käigu ja tulemuste näitlikustamiseks ning protokollis sisu selgitamiseks ja täiendamiseks võib lisada protokollile joonise. (Kergandberg, Sillaots 2006:260-261)

Ülekuulamisprotokollis koostamisel on lõputöö autori arvates enamlevinud ülekuulamise moodus ülekuulitava vaba jutustus, millele järgneb menetleja poolt täiendavate küsimuste küsimine.

Tõendamise seisukohalt on sellest vähe, et isik on taktikaliselt õigesti üle kuulatud. On tarvis, et ülekuulamisel saadud andmed ka täielikult, täpselt ja objektiivselt talletataks ülekuulamisprotokollis. Protokollis kantakse ainult need andmed, millel on või võib olla kriminaalasjas tähtsus. Protokollis ei kanta ilmselt kõrvalisi asjaolusid. (Lindmäe 1995:58 -61)

Heli- või videosalvestus – täiendmoodus.

Järjest enam on politseitoosse tulnud kõikvõimalikke seadmeid politseiliste tegevuste talletamiseks. Videosalvestusseadmete abil loome kohtule parema nägemuse kas siis sündmuskohal või ülekuulamisruumides toimuvast. Raskematel ja keerulisematel sündmuskohadel on vajalik kasutada kaasavõetud videotehnikat, et luua olustikust võimalikult objektiivne pilt, mille abil saab kohus lisaks muudele tõenditele oma siseveendumuse põhjal teha otsuse. Seetõttu leiab autor, et ükski protokoll või ka fotoaparaadi kasutamine ei suuda edasi anda sellist pilti mida teeb videosalvestamine.

Ülekuulamise tingimuste, käigu ja tulemuste talletamiseks kasutatakse ülekuulamisprotokolli koostamise kõrval teabe talletamise täiendmoodusena video- või helisalvestust. See kindlustab ütluste täieliku ja objektiivse talletamise. Ütluste hindamisel on mõlemal oluline tähtsus. Kui uurija salvestab ülekuulamise, ei ole tal vaja teha uurimistoimingu ajal ülekuulamisprotokolli jaoks märkmeid. Salvestamine distsiplineerib nii uurijat kui ka ülekuulatavat. Ülekuulatavale tuleb enne ülekuulamise algust salvestamisest teatada, kuid see ei tähenda, et ülekuulatavalt oleks vaja salvestamiseks küsida tema nõusolekut. Video- või helisalvestatakse kogu uurimistoiming või selle terviklik osa. (Lindmäe 1995:19,61)

Levinumaks täiendavaks informatsiooni fikseerimise vahendiks on videosalvestus, mis annab edasi menetluse käigu ja tulemuse. Lisaks saab kontrollida salvestuse kvaliteeti, ning samuti tuleb kasuks hilisema vaatamise võimalus.

Тимур Николаевич Вотановский arwab videosalvestamise kasutamise kohta uurimistoimingutes järgnevat:

- ✓ Videosalvestus fikseerib dokumentaalse täpsusega uuritavaid sündmusi nt. ütluste olustikuga seostamisel.
- ✓ Võimaldab säilitada fikseeritud informatsiooni tunnuseid, vajadusel taastada ning hinnata seda eeluurimise igal staadiumil ja hilisemalt ka kohtus.
- ✓ Annab võimaluse hilisemalt vaadata inimese vastvõtu võimele kättesaamatuid ja kiiresti kulgevaid protsesse. Kohtueelse menetluse käigus kajastub osavõtjate psüühiline seisund, eriti nende käitumine, hääletoon ja kõne.
- ✓ Kui ülekuulamisel ei räägi isik vaba jutustusena vaid ainult menetleja küsimuste varal on siinjuures abiks videosalvestus, mis fikseerib isiku kõne iseärasused, tema seisundi ja suhtumise toimuvasse.
- ✓ Tehniliste vahendite kasutamine eeluurimisel võimaldab uurijal kontsentreeruda uurimisele, kontrollida osavõtjate käitumist, esitada asitõendeid ja dokumente.

(Вотановский, Т 2011)

Kriminaalmenetluse seadustiku § 150 lg 1 on öeldud, et „Uurimis- või muu menetlustoimingu või selle tervikliku osa võib filmida või heli- või videosalvestada. Sellest peab tunnistajale või menetlusosalisele teatama enne uurimis- või muu menetlustoimingu algust“. KrMS § 150 lg 2

on öeldud, et „kui uurimis- või muu menetlustoiming on lõppenud, antakse salvestis uurimis- või menetlustoimingus osalejale kuulata või vaadata. KrMS § 150 lg 3 on öeldud, et „uurimis- või muu menetlustoimingu heli- või videosalvestise põhjal koostatakse uurimis- või muu menetlustoimingu protokoll käesolevas seadustikus sätestatud korras. KrMS § 150 lg 4 järgi „ heli- või videosalvestis lisatakse kriminaaltoimikule. Heli- ja videosalvestist hiljem parandada ei ole lubatud. (Kriminaalmenetluse seadustik 2010:56-57)

Viimasel ajal on järjest rohkem tõenditena kasutatav informatsioon, mis on saadud audio ja videovahenditega. See on seletatav objektiivsete põhjustega- magnetofoni, videokaamerate, fotoaparaatide abil on hakatud fikseerima erinevaid saavutusi teaduses ja tehnikas. Audio ja videosalvestise eripära on selles, et see peegeldab sündmust objektiivselt ja igakülgelt. Just seda võimalust kasutavad õigusorganite töötajad kuritegude avastamisel, eriti altkäemaksu ja väljapressimiste avastamiseks. (Гучок А.Е., Солтановиц 2011)

Igas kriminaalasjas viiakse läbi ülekuulamisi, mille tulemusena valmib ülekuulamisprotokoll. Sageli on need väga pikad, sisaldades hulgaliselt vähetähtsaid detaile. Riigikontroll soovib kõik mahukamad ja olulisemad ülekuulamised salvestada ning kanda protokoll kokkuvõtlikult ainult tõendamiseks vajalikud ütlused. (Soiver 2003... 04.05.2011)

Protokoll koostatakse käsitsi-, masina- või arvutikirjas, kasutades vajadusel protokollija abi. Uurimistoimingu protokoll koosneb sissejuhatausest, põhi- ja lõpposast (Lindmäe 1995:15). KrMS § 146 lg 1 Uurimis- ja muu menetlustoimingu protokollis menetlustoimingu tingimusi, käiku ja tulemusi kajastav protokoll koostatakse masina- või arvutikirjas või selgelt loetavas käekirjas. Vajaduse korral kasutatakse selleks protokollija abi. (Kriminaalmenetluse seadustik 2010:55)

Mistahes küsitluse dokumenteerimise optimaalne valik oleks videosalvestada kogu toiming nagu tingimused lubavad. Videosalvestamine võimaldab tulevastel vaatlejal nagu näiteks kohtumenetluses, vaadelda tegelikke tingimusi küsitlusruumis, küsitlaja käitumist, isiku/kahtlusaluse kogu verbaalset ja mitteverbaalset käitumist. (Principles of kinesic interview and interrogation second edition 2003:96-97)

Lisatud on lõik 1927 aastal ilmunud August Liit raamatust „Kuritegude jälgimine“ kus on öeldud järgnevat: "Head protokollid olewat alati võrdlemisi lühikesed, hea protokoll sisaldab üksnes seda, mis otsekohe puudutab asja. Mõeldagu ikka ja jälle järele, kuidas anda ülekuulatawa seletused edasi kõige lühemal kujul, ilma et seejuures läheksid kaduma nende olulised osad wõi selle all kannataks nende tõelikkus. Protokoll ei pea andma ainult edasi ülekuulatawa poolt tarwitatud sõnad, vaid palju enam weel peegeldama tarwitatud sõnade õige mõiste". (Liit, A 1927:37-39)

Lõputöö autori arvates on peaaegu 100 aastat tagasi selgitatud, et ülekuulamisprotokoll ei tohiks olla liiga pikk ning sisaldada ebaolulisi detaile. See on ära märgitud ka eespool nimetatud Riigikontrolli poolt 2003 aasta läbiviidud auditis. Liiga pikkade ja kujundlike lausetega kirjutatud protokollist paraku kasu ei ole, ning see kulutab erinevate isikute-prokuröride, kohtunike aega. Seetõttu on autori arvates oluline aru saada, mida õigupoolest kavatsetakse ülekuulamise kirja panna. Vahel on raskusi selle leidmisel, et mis on oluline ja mis ei ole oluline. Kui aga on tahtmine ja soov teha protokolle kvaliteetselt ja korralikult väheneb kindlasti ka nendesse kirjutatud ebaoluline informatsioon. See tuleb kogemustega ja on igaühel individuaalne- kellel tuleb see oskus kiiremini ja kellel läheb selle omandamisega kauem aega.

01.09.2011.a. jõustus Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus, mille järgi tuli kriminaalmenetlusse ka uus mõiste, milleks on ütluste deponeerimine.

Ütluste deponeerimine.

KrMS § 69¹. Mõiste- prokuratuur, kahtlustatav või kaitsja võib taotleda, et eeluurimiskohtuniku juures kuulataks üle isik, kes on kriminaalmenetluses tunnistajaks, kui kriminaalmenetluse esemeks on tahtlik kuritegu, mille eest on karistusena ette nähtud vähemalt kuni kolm aastat vangistust (Riigiteataja koduleht, välja otsitud 25.02.2012).

Alates 1. septembrist kehtib uus paragrahv 289, mille lõige 2 kõlab järgmiselt: „Kohus võtab käesoleva seadustiku §-s 289 nimetatud alusel avaldatud varasemad ütlused vastu tõendamiseseme asjaolude tuvastamiseks, kui need on deponeeritud.“ Viidatud § 289 peab

silmas tunnistaja kohtueelses menetluses antud ütlusi, kui need on vastuolus risküsitlusel antud ütlustega. Seega on võimalik kasutada tõendina tõendamiseseme asjaolude kohta tunnistaja, aga ka näiteks asjatundja ja mõistagi kannatanu varasemaid vastuolulisi ütlusi, kui need on deponeeritud (KrMS § 37 lg 3 ja § 109¹ lg 4). Samas ei ole aga reeglina võimalik tõendina kasutusse võtta süüdistatava poolt kohtueelses menetluses antud vastuolulisi ütlusi, sest tuleb eeldada, et süüdistatav kuulati kohtueelses menetluses üle kahtlustatavana. (Sepp 2011)

Sel viisil saadud ütlused on tunnistaja kättesaamatuse korral automaatselt kasutatavad tõendina kohtumenetluses, nagu oleks risküsitlus toimunud mitte eeluurimisel, vaid kohtus. Et tunnistaja ütluste deponeerimine eeluurimiskohtuniku juures ei muutuks universaalseks ning oleks teostatav ka olemasolevat ressursi arvestades, sisaldab säte piiranguid, millel võib ütlusi deponeerida. Inglismaal annavad mitmed õigusaktid aluse menetlusväliselt kohtus deponeeritud ütluste tõendina avaldamiseks kohtus. Norra kriminaalmenetluse seadustikus reguleerib kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamist tunnistaja ülekuulamise asemel seadustiku § 297. Selle kohaselt on lubatud avaldada tunnistaja poolt kohtueelses menetluses antud ütlused, kui kohtuülekuulamine on võimatu või liigselt koormav. Selliselt avaldatud ütlused on iseseisva tõendusliku jõuga. Seaduslooja eesmärgiks on, et see annab võimaluse fikseerida tunnistaja ütlusi võistleva menetluse nõudeid silmas pidades kohtu ees juba kohtueelse menetluse käigus. Sätte eesmärk on tõhustada kohtumenetlust, parandada süüdistatava kaitseõiguse tagamise võimalusi ja varustada kohut kvaliteetsemate tõenditega õiglase lahendi tegemiseks. Muudatuse kohaselt võib prokuratuur, kahtlustatav või kaitsja taotleda, et eeluurimiskohtuniku juures kuulataks üle isik, kes võib olla tunnistajaks kriminaalmenetluses, mille esemeks on tahtlik kuritegu, mille eest on ette nähtud karistusena vähemalt kuni kolm aastat vangistust. (Rahno, A 2009)

Lõputöö autor arvates on kasutusele võetud ütluste deponeerimise osas loodud vähemkaitstud isikutele oluliselt parem kaitse kohtumenetluses. Selle abil loodud võimalused kindlustavad, et isikud, kes mingil põhjusel ei saa kohtus tunnistusi anda, saavad seda nüüd teha.

Eesti advokatuuri poolt on 10.12.2009.a. avaldatud arvamus siis veel eelnõus olnud (599 SE) seaduseelnõu kohta. Siin on käesolevaks hetkeks jõustunud KrMS § 43 lg 4 kohta (seaduse

tekst- kui kriminaalasjas puudub kahtlustatav või süüdistatav, kuid prokuratuur on taotlenud tunnistaja ütluste deponeerimist, määrab Eesti Advokatuur eeluurimiskohtuniku taotlusel kaitsja võimaliku kahtlustatava huvide esindamiseks tunnistaja ülekuulamisel) öeldud järgnevat- nimetatud sättega luuakse Eesti õiguskorras esmakordselt olukord, kus kaitsja peab tegutsema teadmata isiku huvides. Kuivõrd kõnealuse sätte sõnastust silmas pidades on täiesti võimalik, et kriminaalasjas ei saa kahtlustatavat ega süüdistatavat kunagi eksisteerima (näiteks selgub, et kuritegu pole üldse toime pandud), peaks kaitsja potentsiaalselt esindama olematu isiku (olematuid) huve. Eesti Advokatuuri hinnangul on kõnealune seadusetaiendus läbimõtlemita ja vastuolus teiste asjassepuutuvate kehtiva õiguse normidega. (Voltenberg 2009)

Meris Sillaots on enda poolt koostatud Juridica artiklis „Kohtueelses menetluses küsitlemise õiguse tagamise võimalikud põhimõtted“ deponeerimise kohta avaldanud järgmist: selleks, et anda kriminaalasja lahendavale kohtule võimalus saada kohtulikult arutamisel võimalikult vahetu mulje kohtueelse ülekuulamise käigust, on kohtueelses menetluses eeluurimiskohtuniku juures toimuval ülekuulamisel oluline lisaks protokollile koostamisele teha ka videosalvestis ülekuulamise käigust. Kohtueelses menetluses toimunud ülekuulamise protokollile tuleks muuhulgas kindlasti kirja panna risküsitlusel kohtumenetluse poole esitatud küsimused ja ülekuulatava ütlused. (Sillaots 2008)

2. PÕHJA PREFEKTUURIS LÄBIVIIDUD UURIMUS

2.1. Uurimismeetodid ja valim

Empiirilistes uuringutes kasutatakse paljusid uurimismeetodeid ja uurija ülesanne on otsustada, milline meetod kindlustab usaldusväärsed andmed. Uurimismeetodi määravad peamiselt uuritav probleem ning uurija kasutuses olev aeg ja raha ning inimjõud. (Pullat 2008:68)

Käesoleva lõputöö autor kasutas uuringu läbiviimiseks poolstruktureeritud ekspertintervjuud (vt. lisa 1,2,3,4), ankeetküsitlust (vt. lisa 5) ja vaatles Põhja prefektuuri varavastaste kuritegude talituse keskteenistuse ja lastekaitsetalituse kriminaalasu (vt. lisa 6).

Ankeetküsitlus viidi läbi veebruarikuu esimesel nädalal, saates selle Põhja prefektuuri kriminaalpolitseinike meiliaadressidele. Kriminaalpolitseis töötab 362 ametnikku. Täidetud ankeete saadi tagasi 35. Küsitlusele vastamise ajal oli vastajatel võimalus esitada ankeedi laialisaatjale täiendavaid küsimusi. Ankeedile vastata oli aega üks nädal. Ankeedile vastajaid oli kokku 35 inimest, neist 18 olid naised ja 17 mehed. Ankeedis oli 23 küsimust, mis hõlmasid videosalvestamise kasutamist Põhja prefektuuris. Ankeedile vastanud ametnikel üldiselt probleeme selle täitmise ei tekkinud. Üks isikutest tundis huvi üleüldiselt videoülekuulamise läbiviimise osas ning videosalvestusalase koolituse vastu prefektuuris. Vestluse käigus selgus, et küsimus oli ajendatud 01.09.2011.a. jõustunud KrMS muudatusest.

Ekspertintervjuudes uuriti kuue erineva osapoole arvamust videosalvestamise kasutamise osas: kaks menetlejat Põhja prefektuuri kriminaalbüroost, kaks prokuröri Põhja Ringkonnaprokuratuurist ja kaks kohtunikku Harju Maakohtust. Lõputöö autor tugines intervjuueeritavate menetlejate valimi koostamisel töötajate staažile ja videosalvestamise alase kogemuse olemasolule. Üks vastanutest on töötanud politseis 2004 aastast ning töötab Põhja prefektuuri lastekaitsetalitusel. Oma töö iseloomu tõttu on ta ülekuulanud videosalvestusega alaealisi kannatanuid. Sellegipoolest on võimalik teha saadud intervjuust järeldusi. Teine intervjuueeritav on Põhja prefektuuri varavastaste kuritegude talituses töötav ametnik, kes on töötanud kriminaalpolitseis 1991 aastast. Tema põhiline tööliin on suunatud rahvusvahelisele kuritegevusele - autovargused, kelmused. Valimisse sattunud prokurörid töötavad Põhja Ringkonnaprokuratuuris. Nende valimisse sattumine oli täiesti juhuslik. Esimeseks

intervjueeritavaks on eriasjade prokurör, kelle põhiline töölinn on üldmenetluses olevad kriminaalasjad. Teiseks intervjueeritavaks on alaealiste osakonnas töötav prokurör, kelle põhiline töölinn on alaealiste poolt ja nende vastu suunatud kriminaalasjade menetlemine.

Valimisse sattunud kohtunike valik oli täiesti juhuslik. Neid sai intervjueeritud eelkõige kohtueelses menetluses tehtud videosalvestuse kasutamise osas. Lisaks uuriti täiendavalt ka ütluste deponeerimise osas kohtus.

Kuna Põhja prefektuuri kriminaalbüroos tehtud ja kohtuarhiivis olevaid videosalvestusi analüüsida lõputöö autorist mitteolenevatel põhjustel ei õnnestunud, analüüsis ta menetluses olevaid toimikuid kahest teenistusest: varavastaste kuritegude talituse keskteenistusest ja lastekaitsetalitusest. Toimikud valiti välja kasuaalsuse põhimõttel ja neis analüüsitud toimiku juures asunud videosalvestust ning protokollid.

2.2. Ankeetküsitlus

Järgnevalt on välja toodud ankeetküsitlusele saadud tulemused.

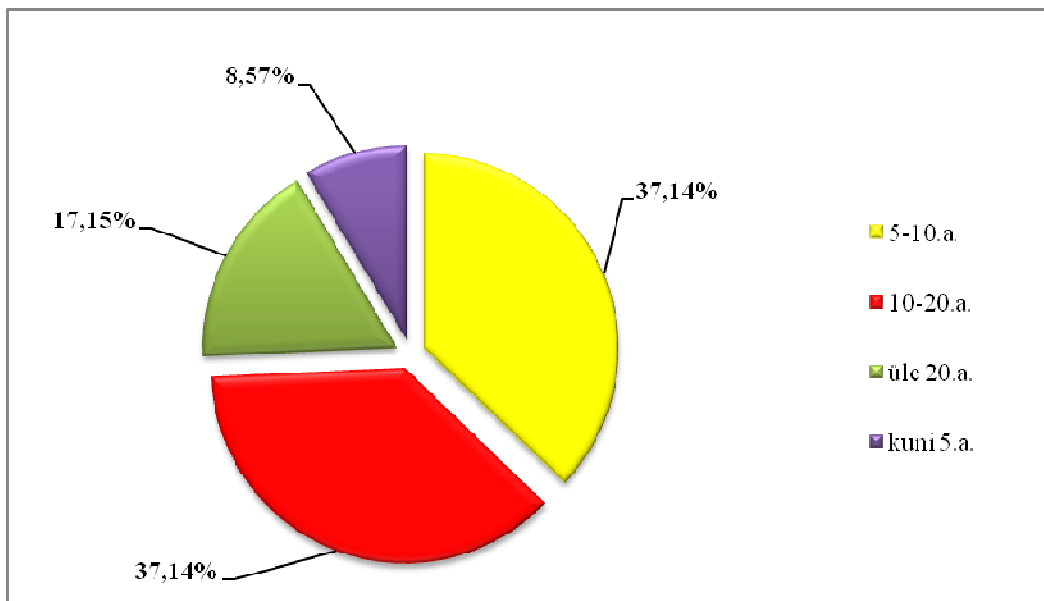
Tabel 1. Põhja prefektuuri kriminaalbüroo töötajate keskmine tööstaaž

Teenistus/talitus	Keskmine tööstaaž aastates
<u>Kriminaalbüroo</u>	<u>15,11</u>
Üldkuritegude talitus	16,71
Organiseeritud ja raskete kuritegude talitus	17,92
Narkokuritegude talitus	14,36
Majanduskuritegude talitus	13,59
Lääne teenistus (koos isikuvastaste kuritegude teenistus, varavastaste kuritegude teenistus)	13,87
Lastekaitsetalitus	12,88
Kriminaalteabetalitus	17,33
Kriminalistikatalitus	14,75
Kesklinna teenistus (koos isikuvastaste kuritegude teenistus, varavastaste kuritegude teenistus)	14,90
Varavastaste kuritegude talituse keskteenistus	15,20
Ida teenistus (koos isikuvastaste kuritegude teenistus, varavastaste kuritegude teenistus)	14,78

Tabeli 1 põhjal võib järeldada, et kõige staažikamad kriminaalpolitseiametnikud töötavad organiseeritud ja raskete kuritegude talituses, keskmise staažiga 17,92 aastat. Seejärel tulevad kriminaalteabetalituses töötavad ametnikud 17,33 aastaga ning lõpuks üldkuritegude talitus 16,71 aastaga.

Kolm viimast kohta hõivavad: Lääne teenistus (koos nii isikuvastaste kuritegude teenistus kui varavastaste kuritegude teenistus) 13,87 aastat; majanduskuritegude talitus 13,59 aastat ja viimasel kohal on lastekaitsetalitus 12,88 aastat.

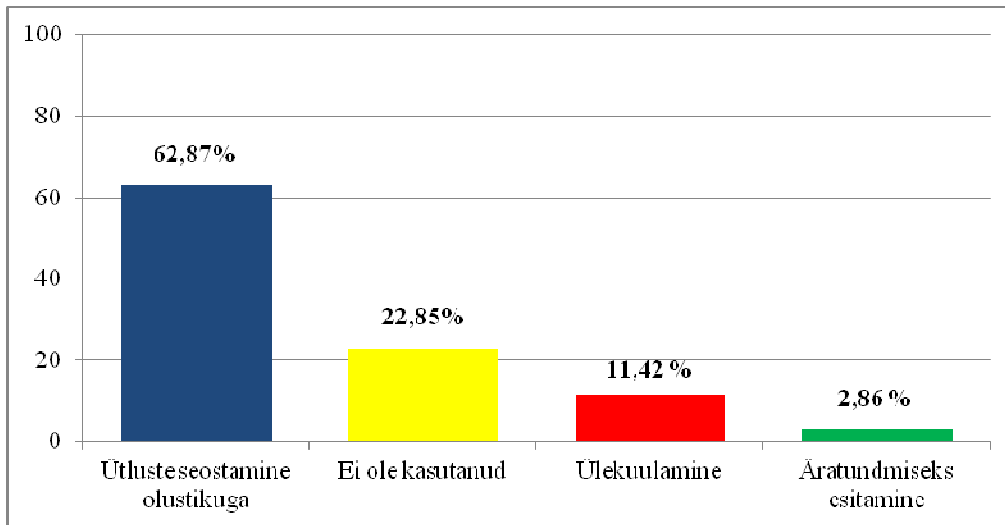
Järgmises allpool asuval ringdiagrammil on välja toodud ankeedile vastanute tööstaaž politseis.

Joonis 1. Ankeedile vastanute üldine tööstaaž politseis

Vastanute arvust saab järeldada, et ankeedile vastanute politseistaaž on üldiselt suurem kui 5 aastat (91,43% vastanud). See annab saadud vastuste osas kindluse, et nendes saadavad tulemused on usaldusväärsed ja peegeldavad Põhja prefektuuris videosalvestamise alast hetkeolukorda.

Järgmisel joonisel on ametnike vastused uurimistoimingute kasutamise osas kriminaalmenetluses. Iga ankeedile vastanud ametnik on siin valinud uurimistoimingu mida ta on kohtueelse menetluse käigus kasutanud.

Joonis 2. Millist uurimistoimingut on ankeedile vastanud kasutanud

Menetlejatele esitatud üldises videosalvestamise kasutamise osas vastas 27 isikut, et nad on kasutanud oma töös uurimistoimingutel videosalvestust ja 8 isikut, et nad ei ole kasutanud videosalvestust. Ankeedile vastanute põhjal võib järeldada, et 77,15 % vastanutest on realselt kokku puutunud videosalvestamisega ja omab selles ka mõningast kogemust. Samuti saab sellise suure hulga vastanute osas järeldada, et prokurörid nõuavad kohtueelsel uurimisel videosalvestusi ning järelikult on nende nõudmine ajendatud kohtu soovist.

Analüüsidest saadud andmeid saab järeldada, et eelkõige kasutatakse videosalvestamist ikkagi uurimistoimingu ütluste seostamine olustikuga juures. Lõputöö autorit selline saadud tulemus ei üllata, kuna olles ka ise sellisel toimingul osalenud võib öelda, et see on küllaltki populaarne. Pigem üllatas aga ülekuulamiste vähenenud arv.

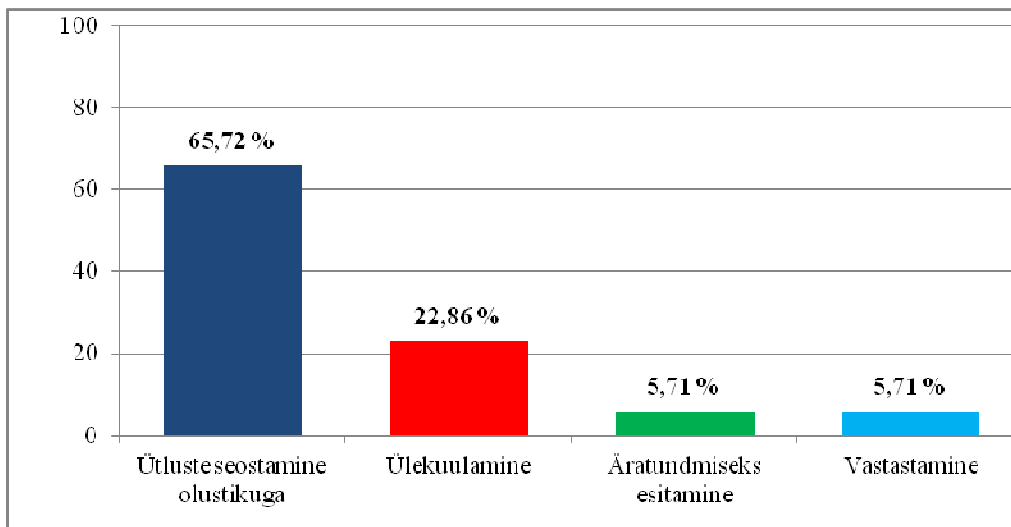
Järgnevalt on allpool sellekohane tabel, kus on andmed välja toodud tööstaaži põhjal uurimistoimingu kasutamise osas.

Tabel 2. Mis uurimistoimingul on menetleja enda politseistaaži ja kriminaalpolitseis töötatud aja jooksul kasutanud videosalvestust

Üldine staaž politseis	Staaž kriminaalpolitseis	Vastajate arv kokku		Ei ole kasutanud		Ütluste seostamine		Ülekuulamine		Ära-tundmine	
		in	%	in	%	in	%	in	%	in	%
kuni 5 aastat	kuni 5 aastat	3	8,57			2	5,71	1	2,86		
5-10 aastat	kuni 5 aastat	5	14,29	4	11,42	1	2,86				
	5-10 aastat	8	22,85	1	2,86	5	14,29	1	2,86	1	2,86
10-20 aastat	kuni 5 aastat	1	2,86			1	2,86				
	5-10 aastat	1	2,86			1	2,86				
	10-20 aastat	11	31,43	3	8,57	7	20,01	1	2,86		
üle 20 aasta	kuni 5 aastat	1	2,86					1	2,86		
	10-20 aastat	1	2,86			1	2,86				
	üle 20 aasta	4	11,42			4	11,42				
Kokku		35	100%	8	22,85%	22	62,87%	4	11,42%	1	2,86%

Ülevalpool asuvas tabelis on toodud välja ankeedile vastanud menetlejate vastused uurimistoimingu kasutamise kohta oma töös. Tabeli põhjal saab järeldada, et videosalvestust kasutavad ikkagi need menetlejad kelle tööstaaž on suurem kui 5 aastat. Täpsustavalt olgu öeldud, et vastastamist kui uurimistoimingut ei olnud keegi valinud ning seetõttu ei ole seda siia märgitud. Võrreldes ülevalpool asuval joonisel nr 2 kujutatud diagrammiga (vt. lk. 21), on andmed tabelis välja toodud nii protsentuaalselt kui arvuliselt.

Järgnevalt on allpool välja toodud joonis, kus isikud on avaldanud arvamust selles, millises uurimistoimingus peetakse kõige olulisemaks kasutada videosalvestust.

Joonis 3. Millises uurimistoimingus peetakse kõige olulisemaks kasutada videosalvestust

Saadud vastustest selgus, et eelkõige on selleks uurimistoiminguks ütluste seostamine olustikuga ja sellele järgneb ülekuulamine.

Ütluste seostamine olustikuga kohta arvati järgnevat: saadakse olustikust selge ülevaade; videosalvestus annab aimu kahtlustatava liikumisest sündmuskohal ja tema emotsioonidest; seob kurjategija tehtud teoga; võib jõuda uue füüsilise tõendini; isikul on raskem hilisemalt keelduda oma uurimistoimingul antud ütlustest; annab kohtule ja prokurörile tugevama siseveendumuse; praktikas võetakse kaasosalise süü enda peale või on x kohal käidud vargil, kuid kohale jõudes näitab kahtlustatav hoopis kõrvalasuvat objekti, mille kohta pole politseil isegi kuriteoteadet; välitingimustes on protokoll koostamine ebamugav; ütluste seostamisel olustikuga on tõendina suurem osakaal, kui see on visuaalselt jälgitav; on võimalik kontrollida, kas isik on ikka ise olnud puutes kuriteoga või võtab ta mingil põhjusel omaks teiste poolt toimepandud kuriteo; mõjub kohtus usutavalt, kui isik ütluste seostamise käigus räägib ja näitab asjaolusid, mida vaid kuriteo sooritanud inimene teada võib; see annab võimalust objektiivsemalt hinnata ütluste tõelisust, ning siis ei saa isik oma ütlusi muuta, sest kõik on sündmuskohal lindi.

Ülekuulamise puhul arvati järgnevat: saab talletada ülekuulatava kehakeele, emotsionaalse seisundi, käitumisstiili; hilisemalt ütluste mõjuvam taasesitamine; lapskannatanute kehakeel

ja läbielatud emotsioonid, mis on ehtsad ja väga mõjuvad (videolt on siis näha, et uurija ei mõjuta last ega esita talle suunavaid küsimusi).

Vastastamise puhul arvati, et vahel võib sellest, kuidas inimene vastab, rohkem välja lugeda, kui paberile panna saab.

Järgnevas tabelis on välja toodud see, millist uurimistoimingut on kõige enam oluline just isiku tööstaaži põhjal kasutada uurimistoimingutel.

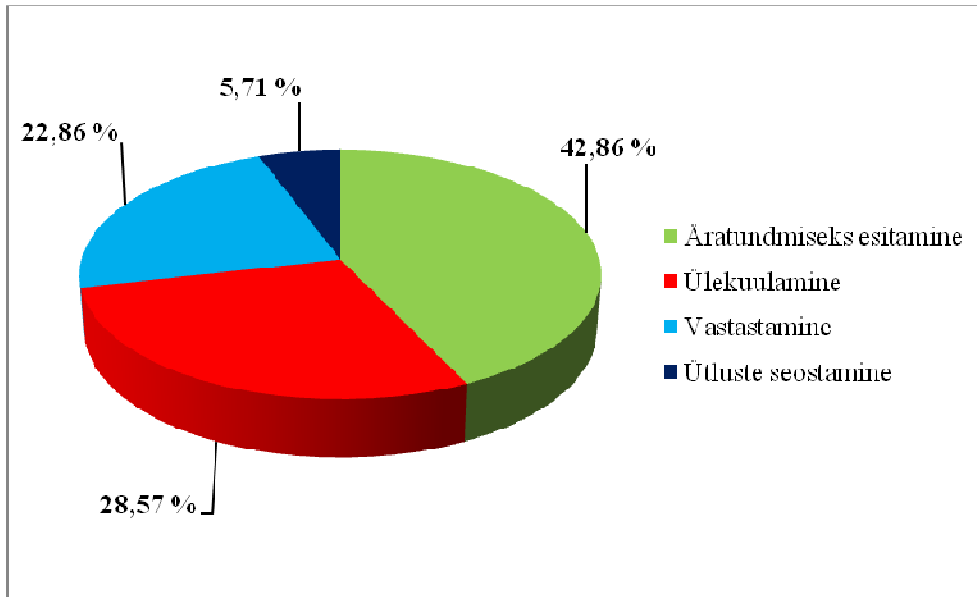
Tabel 3. Millistel uurimistoimingutel peetakse kõige olulisemaks kasutada videosalvestust

Üldine staaž politseis	Staaž kriminaal-politseis	Vastajate arv kokku		Ütluste seostamine		Ülekuulamine		Ära-tundmine		Vastata-mine	
		in	%	in	%	in	%	in	%	in	%
kuni 5 aastat	kuni 5 aastat	3	8,57	2	5,71	1	2,86				
5-10 aastat	kuni 5 aastat	5	14,29	3	8,57	2	5,71				
	5-10 aastat	8	22,85	5	14,29	2	5,71	1	2,86		
10-20 aastat	kuni 5 aastat	1	2,86	1	2,86						
	5-10 aastat	1	2,86	1	2,86						
	10-20 aastat	11	31,43	6	17,13	2	5,71	1	2,86	2	5,71
üle 20 aasta	kuni 5 aastat	1	2,86	1	2,86						
	10-20 aastat	1	2,86	1	2,86						
	üle 20 aasta	4	11,42	3	8,57	1	2,86				
Kokku		35	100%	23	65,72%	8	22,86%	2	5,71%	2	5,71%

Võrreldes ülevalpool asuval joonisel nr 3 kujutatud diagrammiga (vt. lk. 23), on tabelis andmed välja toodud nii protsentuaalselt kui ka arvuliselt. Kui võrrelda tabelis 2 (vt. lk. 22)

isikute kriminaalpolitseis töötamise staaži on märgata, et mida kauem on ametnik selles vallas töötanud, seda olulisemaks ta peab kohtueelses menetluses videosalvestamise kasutamist.

Järgneval joonisel on vastajad avaldanud arvamust selle kohta, millises uurimistoimingus peavad menetlejad kõige vähem oluliseks kasutada videosalvestust.

Joonis 4. Millises uurimistoimingus peavad vastanud kõige vähem oluliseks kasutada videosalvestust

Ankeedile vastanud ametnike arvates on kõige vähem oluliseks videosalvestatavaks uurimistoiminguks isiku äratundmiseks esitamine. Avaldatud arvamuste kohaselt selgus, et emotsioonid ei mängi siin erilist rolli, ning see ei anna toimingule lisaväärtust. Samuti lisati olulise märkusena, et liialt ebamugav filmida, nii ühelt kui teiselt poolt klaasi.

Ülekuulamise osas avaldati arvamust, et see segab toimingut ning erilisi tõendeid sellega arvatavasti ei kogu. Üks vastanutest arvas, et ülekuulamisel videosalvestuse kasutamist ei pea ta põhjendamatuks ega ka mitte vähemoluliseks, küll aga on sellest lõppkokkuvõttes asja kohtulikul võistleva arutelul kõige vähem kasu (välja arvatud alaealiste puhul). Samuti arvati, et selle uurimistoimingu lõppedes tutvub isik ülekuulamisega ja annab sinna allkirjad, seega kui isik muudab enne allkirja andmist oma ütlusi, ei saa videosalvestust kasutada.

Vastastamise puhul arvati, et Eesti kohtusüsteem ei arvesta ülekuulamisel isiku käitumise ja näoilmete s.h. valele viitavate kehakeele kasutamisel tuvastatud asjaolusid. Ütluste seostamise puhul olustikuga arvati, et piisab ka pildimaterjalist. Lõputöö autor leiab, et videosalvestuse

vähemolulisus äratundmiseks esitamisel pole niivõrd märkimisväärne. Pigem valmistab üllatuse aga see, et teisena peetakse vähemoluliseks ülekuulamise videosalvestamist ja alles kolmandana vastastamist. Nende omavaheline vahe on küll tegelikult ainult üks ankeetküsitlusele vastanu, kuid sellegipoolest väärib selline tulemus mõtteainet. Allpool asuvas tabelis on toodud andmed välja nii protsentuaalselt kui ka arvuliselt.

Tabel 4. Millistel toimingutel peetakse kõige vähem oluliseks kasutada videosalvestamist

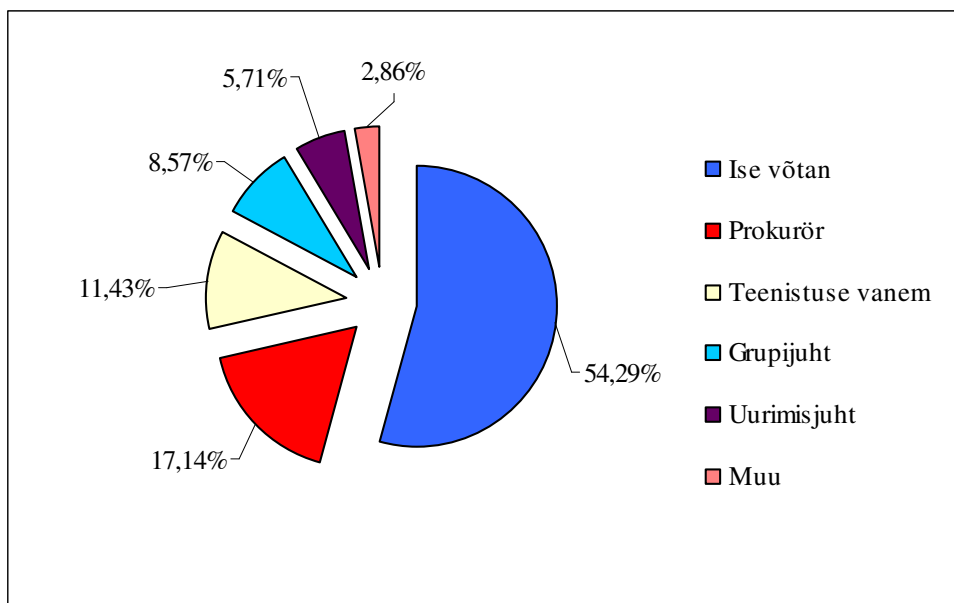
Üldine staaž politseis	Staaž kriminaal-politseis	Vastajate arv kokku		Ütluste seostamine		Ülekuulamine		Äratundmine		Vastastamine	
		in	%	in	%	in	%	in	%	in	%
kuni 5 aastat	kuni 5 aastat	3	8,57			2	5,71	1	2,86		
5-10 aastat	kuni 5 aastat	5	14,29			1	2,86	3	8,57	1	2,86
	5-10 aastat	8	22,85	1	2,86	3	8,57	2	5,71	2	5,71
10-20 aastat	kuni 5 aastat	1	2,86							1	2,86
	5-10 aastat	1	2,86					1	2,86		
	10-20 aastat	11	31,43	1	2,86	2	5,71	4	11,42	4	11,42
üle 20 aasta	kuni 5 aastat	1	2,86			1	2,86				
	10-20 aastat	1	2,86					1	2,86		
	üle 20 aasta	4	11,42			1	2,86	2	5,71	1	2,86
Kokku		35	100%	2	5,72%	10	28,57%	14	40,00%	9	25,71%

Tabelis on toodud välja ametniku tööstaaži põhjal see, millist toimingut peetakse kõige vähem olulisemaks, et seda videosalvestada.

Seda, et enne videoülekuulamise algust tuleb küsida isikult ankeetandmed ja selgitada talle õigused ning kohustused teadsid 77,1 % vastanutest. Küsimuse kohta 01.09.2011.a. kehtima

hakanud KrMS § 70 lg 2 muudatuse osas vastasid 60 % et nad on sellest teadlikud ja 40 % et nad ei ole (arvuliselt siis vastavalt 21 ja 14 inimest).

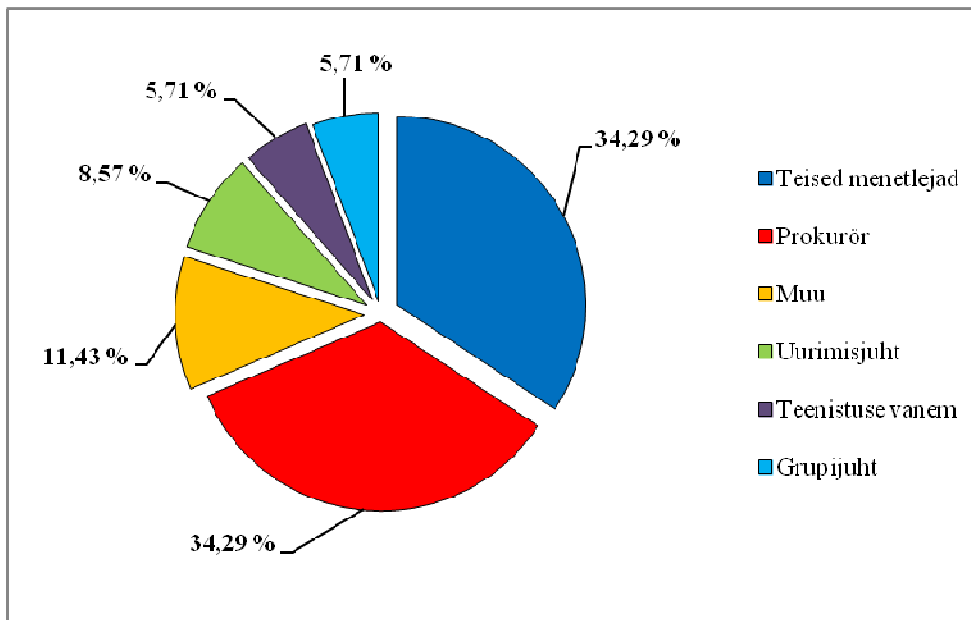
Järgnevas diagrammis on välja toodud andmed selles, et kui otsustatakse uurimistoiming videosalvestada, siis kes võtab vastu selle otsuse.

Joonis 5. Kes võtab teenistuses/talituses vastu otsuse toiming videosalvestada

Ankeedile vastanud isikute vastustest saab järeldada, et eelkõige võetakse selline otsus vastu ikkagi ise. Seejärel pöörduks järgmisena prokuröri poole.

Järgnev joonis illustreerib vastanute arvamust selles osas, et kelle poole nad pöörduksid siis kui vajaksid uurimistoimingu läbiviimiseks menetlusalast nõu.

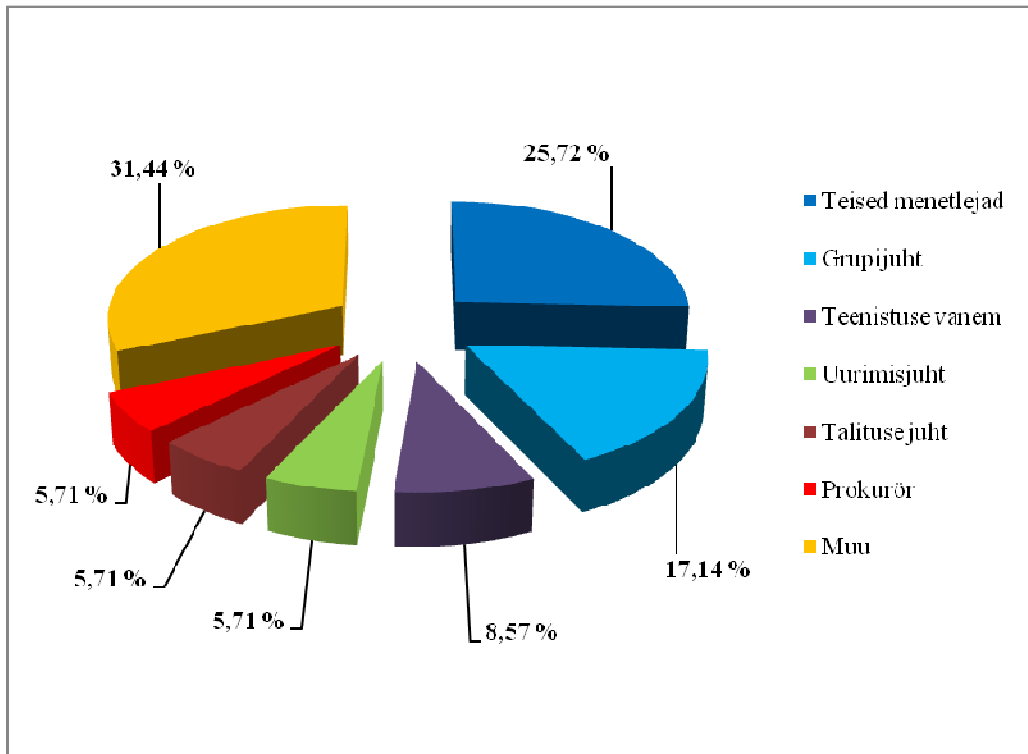

Joonis 6. Kelle poole pöördatakse menetlusliku nõu saamiseks

Menetlusliku nõu saamise osas pöördataks siis valdavalt kas töökaaslaste või prokuröri poole. Ankeedile vastanud isikute arvamus ei ole üllatav, sest tundub täiesti tavapärane, et esialgu pöördataksegi nende poole. Pigem on töö autorile üllatuseks vähene pöördumine uurimisjuhi poole (vastanuid sellele ainult 3 inimest ehk 8,57%).

Menetlusliku nõu osas tunti huvi järgnevas: kuidas toimingut korrektselt läbi viia, ning mida ja kuidas kirja panna (millises järjekorras- nt. ankeetandmed, õigused kohustused); mis peab kindlasti tõenduslikus mõttes videol olema; mida täpselt on vaja küsida kaamera ees; kas videosalvestamise puhul on vajalik midagi konkreetselt ka prokuröri, kohtule; kuidas hilisemalt vormistada dokumenti, mis oleks kohtus aktsepteeritav.

Alljärgneval joonisel on välja toodud vastanute arvamus tehnilise nõu saamise kohta. Kui menetleja vajab tehnilist nõu, siis kelle poole ta eelkõige pöördub.

Joonis 7. Kelle poole pöördutakse tehnilise nõu saamiseks

Saadud vastustes selgus, et 31,44% isikutest olid valinud variandi „muu“. Seejärel küsitluse juurde kirjutatud kommentaaridest selgus, et eelkõige pöördutaks kriminalistide poole. See on ka mõisteta, sest avaldati arvamust, et neilt, kui oma ala spetsialistidelt on kõige parem sellelaadset infot saada. Videosalvestusalaselt tunti huvi, et kuidas paremat ülevõtte kvaliteeti saavutada, ning kuidas üldse käsitleda videosalvestustehnikat (seda ka sellisel juhul, kui tegu on uue videosalvestustehnikaga). Lisaks avaldati arvamust, et enamik uurijaid ei oska tegelikult üldse lindistada, ning isegi kardavad seda.

Seejärel uuriti vahemikskala abil menetlejate seas erinevaid väiteid videosalvestamise kasutamise kohta. Väidetele hinnangu andmiseks oli välja toodud skaala, milles pall 1 tähendab, et isik ei ole sellega üldse nõus ja pall 5, et isik on täitsa nõus.

Esimese väite “puudub väljaõpe” osas olid sellega nõus 26 vastanut. Järgnevate väidete osas “puudub vastav tehnika ja selleks spetsiaalselt kohandatud ruum” osas välja kujunenud selget arvamust ei ole ning vastused kaldusid ühele ja teisele poole.

Ankeedis oli ka väide, kus videosalvestamise mittekasutamise põhjuseks on emotsionaalne takistus(nt. kartus uudse toiminguga ees). Vastustes aga selgus, et 20 isiku puhul ei ole see nende jaoks oluline takistus. Samas on ka teises äärmuses 11 inimest kes vastasid, et see on nende jaoks takistus. Viimaste väidete "seda ei nõuta prokuröride poolt ja puudub menetluslik vajadus seda teha" osas järeldub, et tegelikult prokuröride poolt videosalvestuse tegemist ikkagi ei nõuta, ning ka menetlusliku vajaduse järele ei ole hetkel otsest vajadust.

Vahemikskaalas uuritud järgnevate väidete osas olid kõik vastanud veendumusel, et videosalvestamise kasutamist saab oluliselt tõhustada järgmiselt: vastava väljaõppe läbiviimine; täiendkoolituse tegemine; vastava videotehnika muretsemine; ülekuulamisruumide kohandamine; videosalvestuse kasutuselevõtu propageerimine. Samuti arvas 62,87% vastanutest, et videosalvestuse kasutamine aitab menetlejal lihtsustada kriminaalmenetluse läbiviimist.

Lisaks oli võimalus avaldada arvamust sellisel juhul, kui vahemikskaalas videosalvestamise kasutamise osas ei leitud endale vastamiseks sobivat varianti. Arvamused selles osas olid järgnevad: menetlejal puudub sellise tegevuse (videosalvestamise õppimiseks) liigne vaba aeg. Probleemiks ajaliselt väga kauakestvate ülekuulamiste mahutamise ühele andmekandjale. Väga pika videosalvestuse hilisemaks DVD plaadile mahutamiseks on vajalik selle juppideks lõikamine mis aga nõuab eriteadmisi. Kõik selline tegevus võtab aega ja eeldab, et igal menetlejal on selleks olemas võimekus, tehnilised võimalused ja tarkvara.

Erinevad pooldavad arvamused kriminaalmenetluse läbiviimiseks videosalvestuse abil olid järgmised: videosalvestuse kasutamisel on hiljem palju lihtsam selle põhjal koostada uurimistoimingu protokoll ning teiseks on videosalvestuse kasutamisel võimalik hiljem korduvalt üle vaadata uurimistoimingu käik ning sealt võibolla leida nüansse, mis jäid esmasel toimingul läbiviimisel märkamata; kahtlustav ei saa loobuda oma ütlustest; hilisemalt parem videosalvestiselt protokollida, ning kui isik ei ole nõus tema poolt öeldu või näidatuga saab videosalvestust kohe näidata (võimalus siis kohe ka küsida, et miks muudab oma ütlusi); psühholoogiline mõju ülekuulatavale; hilisemalt võimalik kindluse mõttes üle vaadata,

veendumaks selles, et midagi olulist märkamata ei jäänud; kindlustab ka menetleja tagalat - ülekuulamine läbi viidud objektiivselt ja kehtiva õiguse kohaselt.

Mittepooldavad arvamused olid järgnevad: liiga suur ressurss (inimesed, tehnika)- ja ajakulu; hilisem ümbertrükk on aeganõudev protsess (eriti venekeelne) ning see raiskab ainult menetleja aega; eelkõige lisakoormus uurijale; videosalvestuse puhul nõuavad selle hilisemat paberiletrükki prokurörid; emotsionaalne stress menetlejale endale; selle organiseerimiseks on vaja kokku kutsuda liiga palju inimesi.

2.3. Ekspertintervjuud

Erinevalt biograafilistest intervjuudest ei paku intervjueeritavad siin uurijale huvi mitte niivõrd(terviklike) inimestena, kuivõrd ekspertidena teatud valdkonnas. Nad on uuringusse kaasatud kui teatud rühma esindajad. (Lahterand M-E. 2008:199)

Lõputöö autor intervjueris kahte Põhja prefektuuri kriminaalbüroo ametnikku eesmärgiga saada arvamusi juba kogenud videosalvestusi teinud ametnikelt. Intervjueeritavateks olid veel Põhja Ringkonnaprokuratuurist üks alaealiste osakonna ringkonnaprokurör ja üks eriasjade prokurör. Harju Maakohtust olid intervjueeritavateks kaks kohtunikku.

Intervjueeritavatele menetlejatele esitati küsimused meili teel ja siis hiljem täpsustatud neid vahetult ametnike töökabinetis. Mõlemad ametnikud on videosalvestamist kõige rohkem kasutanud ütluste olustikuga seostamisel ja ülekuulamistel.

Esimene ekspertintervjuus osalenud menetleja on töötanud politseis uurijana alates 2003 aasta oktoobrist ja alates 2004 aasta aprillist lastekaitsetalituses. Tema põhilisteks tööülesanneteks on: kriminaalmenetluste läbiviimine algusest lõpuni; kannatanute ülekuulamine, sealhulgas videoülekuulamiste tegemine. Enam kasutab seda kannatanute ülekuulamisel ja ütluste olustikuga seostamisel. Laste videoülekuulamine toimub tavaliselt spetsiaalses toas, kus tehnika on juba tuppä üles monteeritud. Esimest korda teostas ta kannatanu videoülekuulamist 2004 aastal, kusjuures ta oli siis väga pinges ning kasutas ka mõningaid suunavaid küsimusi. Videoülekuulamine ühest küljest raskendab tema tööd, kuna salvestised tuleb uurijal endal sõna-sõnalt ümber protokollida, seega on see väga aeganõudev. Menetleja selgitas, et otseselt

see seadusest ei tulene, kuid prokuröride nõue on, et videoülekuulamine peab kindlasti olema fikseeritud protokollina paberandjal. Oluline on ülekuulamise alguses saavutada kannatanuga kontakt. Vahel on raske selgitada väga väikestele lastele nende õigusi ja kohustusi. Lühidalt öeldes tuleb videoülekuulamisel esmalt ennast sündmusega kurssi viia. Kannatanu saabumisel, tuleb temaga esmalt neutraalsetel teemadel vestelda. Uurimistoimingu ajal esitatakse kannatanule avatud küsimusi, vältida tuleb suunavaid ja suletud küsimusi. Vajadusel pakutakse lapsevanemale ja lapsele psühholoogilise abi võimalusi. Ühe tunni aja pikkuse ülekuulamise protokollimiseks võib minna pool kuni terve tööpäev.

Teine ekspertintervjuus osalenud isik on 21 aastat töötanud kriminaalpolitseis uurijana, seda nii isikuvastaste kui ka varavastaste kuritegude valdkonnas. Tema praeguseks põhiliseks tööülesandeks ongi kriminaalasjade kohtueelne menetlus. Videosalvestuse kasutamine vaatamata staažile on tema töös erandlik, ning isik on seda kasutanud ainult ütluste ja olustiku seostamise käigus. Tema meelest on seda võrreldes ülejäänud uurimistoimingutega kõige kergem teha, kuna muudel juhtudel uurimistoiming (nt. ülekuulamine, vastastamine) teostakse kinnises ruumis ning menetlusalune isik pöörab eriti suurt tähelepanu videoaparatuuri peale, mis võib siis uurimistoimingut segada. Esimese videosalvestamise kogemus oli intervjueeritaval umbes 15 aastat tagasi, kui ta viis läbi ütluste olustikuga seostamist. Intervjueeritav arvab, et videosalvestamisega ülekuulamine ikkagi veidi raskendab tema tööd just seetõttu, et selle tegemisel peab osalema palju inimesi ning ka hilisem paberile trükkimine on aega ja vaeva nõudev. Kõige olulisemaks videosalvestuse tegemisel ongi see, et tuleb proovida unustada seda, et uurimistoiming videosalvestatakse, ning seetõttu käituda nii nagu tavalise uurimistoimingu tegemisel. Väga suureks abiks uurimistoimingu läbiviimisel on seejuures kriminalistikakatalitus, kelle töötajad on head spetsialistid ning abivalmis inimesed.

Lõputöö autor järeldab menetlejate antud intervjuudest järgnevat: oluline on viia ennast enne uurimistoimingu algust kriminaalasjas tähtsust omavate asjadega kurssi; ülekuulamisel küsida avatud küsimusi, ning vältida suunavaid ja suletuid küsimusi; videosalvestamise ajal käituda täiesti tavaliselt ja sundimatult ning proovida unustada, et tegevust videosalvestatakse.

Üheks intervjueeritavaks prokuröriks oli eriasjade prokurör kes töötab Põhja Ringkonnaprokuratuuris 2004 aastast. Tema erialaks on erinevad rasked kuriteod- tapmised,

varavastased kuriteod, prostitutsioon. Prokurör on oma kaheksa aastase praktika jooksul proovinud kasutada videosalvestatud ütlusi üks kord ning ka siis märkis kohus, et tõend ei ole kasutatav. Mittekasutamise üldiseks põhjuseks on kriminaalmenetluse seadus, mis ei võimalda kohtueelses menetluses videosalvestatud ütlusi kasutada. Videosalvestuse kasutamise võimalused on küll olemas, kuid need on pigem teoreetilised ja nende reaalne kasutamine on vähene. Samas on üks positiivne asi ülekuulamisele videosalvestamisega ja see on psühholoogiline mõju ülekuulatavale. Kui isiku ütlused videosalvestatakse siis ta teab, et need on salvestatud ning ta ei lähe ütluste muutmisele nii kergesti. Kui aga juures on asjast huvitatud pool (kaitsja), mõjutab ta kindlasti isikut ütlema mõningaid lauseid teisiti. Kui aga isik on läinud välismaale (on kuulutatud ka tagaotsitavaks) ning teda ei saada kätte, on võimalik kohtul arvestada isiku eelnevalt antud ülekuulamise videosalvestust. Paraku ei ole aga siis selliste eelnevate ütluste arvestamisega nõus kaitsjad, kelle arvates ei ole tehtud piisavalt kõike, et isik tabada. Samas kasutati varasema seaduse ajal videosalvestamist rohkem, et võrrelda inimese emotsioone kohtu silmis. Hetkel võib siis kohus seda emotsiooni vaadata, kuid sisemine veendumus kujuneb ikkagi muu põhjal. Seda ei saa seda teha pelgalt pildi järgi, mida ta näeb videosalvestusel.

Teiseks prokuröriks on alaealiste osakonnas töötav ringkonnaprokurör, kellel staaži vastavas valdkonnas kaheksa aastat. Tema põhilisteks tööülesanneteks on alaealiste poolt ja nende vastu suunatud kuriteod. Vesteldes prokuröri selgus, et oluline on ütlused videosalvestada, kuna see võimaldab alla 14 aastaste laste vastu suunatud seksuaalkuritegudega ja alla 10 aastaseid lapsi (kannatanud-tunnistajad) säästa emotsionaalselt kurnavast kohtuprotsessist üldmenetluses. Eelkõige on siin kõige vajalikumad ikkagi kannatanu ütlused (kasutatakse alati videosalvestust), kuna see välistab ohvri ja süüdlase kokkupuutumise kohtusaalis ütluste andmisel, võimaliku hirmu (süüdlase juuresolekust tingitud), ütluse muutmise või loobumise ütlustest (peresisesed kuriteod). Muude alaealiste vastu suunatud kuriteoliikide puhul sõltub salvestamine eelkõige kuriteo raskusest ja kannatanu - tunnistaja psüühilisest seisundist.

Prokuröride antud intervjuudest järeldab käesoleva lõputöö autor, et eriasjade prokuröri poolsete selgituse põhjal ei võimalda hetkel kehtiv kriminaalmenetluse seadustik tulemuslikult kasutada videosalvestust. Üldmenetluses ei ole eelnevalt kohtueelses menetluses antud ütlustest hilisemas kohtumenetluses kasu. Teiseks intervjuueeritavaks prokuröriks olnud

alaealiste osakonnas töötav ringkonnaprokurör aga ütles vastupidiselt eriasjade prokurörile, et tema töös on videosalvestatud ütlustel määrav tähtsus. Selle tulemusel saab vältida alaealistele emotsionaalselt kurnavat kohtuprotsessi.

Intervjueeritavatest kohtunikest esimene on töötanud kohtus 21 aastat ja peamiselt kriminaalõiguse valdkonnas. Videosalvestust kasutatakse kohtus raskemate kuritegude puhul, esimese astme kuritegude kahtlustatava ülekuulamistel ja ütluste seostamisel olustikuga. Üldmenetluses eeluurimisel salvestatud ütlustest kahjuks kasu ei ole. Põhjuseks siis Riigikohtu järgnev seisukoht: kui isik loobub oma eelnevalt videoülekuulamisega antud ütlustest, siis kahtlustatava või süüdistatava puhul eelnevaid videosalvestatud ütlusi arvestada pole võimalik. Videosalvestus eeluurimisel küll fikseerib detailselt need ütlused, aga need on paraku ikkagi kohtueelses menetluses antud ütlused ja kui isik neist kohtus hiljem loobub, siis videosalvestus sinna juurde enam midagi ei anna. Alaealiste puhul on olukord teine - siis videosalvestust vaadatakse ja seda on ka võimalik arvestada. Kui inimene teab, et on olemas videosalvestus ja on hilisemalt võimalik kontrollida iga tema poolt öeldud sõna, siis psühholoogiliselt see distsiplineerib ja sunnib ülekuulatavat ikkagi mitu korda enne mõtlema, kui oma ütlusi hakatakse muutma. Varasemalt tehti kohtueelses menetluses videosalvestamisega vigu rohkem, kuid enam neid eriti ei ole. Tehtud videosalvestusi hilisemas kohtu menetluses kohtunike poolt ikka vaadataks(eriti ütluste olustikuga seostamist). Lõpetuseks arvaski kohtunik, et videosalvestusi on kindlasti mõistlik teha ja neid võiks isegi rohkem teha. Sellisel juhul on ikkagi täpselt fikseeritud kõik see mis toimub.

Viimane intervjueeritav on töötanud kohtunikuna alates 1993 aastast. Viimastel aastatel on tööjaotusplaani kohaselt lahendamiseks põhiliselt alaealiste asjad ja perevägivald või ka kriminaalasjad, kus kannatanuteks on alaealised. Eelkõige puutub ta oma töös kokku kriminaalasjadega, kus videosalvestatud on alaealiste kannatanute ütlused ja kahtlustatavate ütluse olustikuga seostamised. Ütluste olustikuga seostamise videosalvestused on kohtuniku arvates eriti olulised situatsioonides, kus tunnistajad, kannatanud ja kahtlustatavad on andnud omavahel üsna erinevaid ütlusi. Vajalik on kannatanu ütluste videosalvestus, kus tegemist puudega lapsega või lapsega väga väikeses vanuses; kui lapsele tekitatud trauma oli suur ning oluliselt mõjutanud tema psüühikat ja tegeleda tuleb tema raviga. Need, kelle ütlused on vaja kindlasti videosalvestada, oleneb ikkagi kriminaalasjast. Uuriija ei tea, milliseid tõendeid tal

koguda õnnestub ning seetõttu teeb oma otsustuse teisiti kui kohtunik. Kohtunik näeb tõendeid üldmenetluses alles istungil ja siis võib tagant järgi tõdeda, kas kannatanu või tunnistaja ütluste kohene videosalvestus või tema ütluste olustikuga seostamise videosalvestus oluks äärmiselt vajalik. See, millistes uurimistoimingutes on vajalik, et ütlused videosalvestataks oleneb alati konkreetsest asjast. Eelkõige peaks seda tegema ülekuulamise, ütluste olustikuga seostamise ja vahel ka sündmuskohavaatluse juures. Lõpetuseks ta arvabki, et kui ütluste salvestused on olemas olnud, on need alati kasuks tulnud, ning tema on neid alati oma töös kasutanud. Nendest on alati abi olnud otsuse langetamisel.

Käesoleva lõputöö autor toob siin välja olulisima. Ühe kohtuniku poolt antud intervjuus selgus, et kui isik loobub oma eelnevalt kohtueelselt antud ütlustest, ei saa seda videosalvestust üldmenetluses tõendina arvestada. Selline on Riigikohtu seisukoht, ning kohtunikul ei jää muud üle kui videosalvestust kui tõendit mitte arvestada. Teistsugune on aga olukord alaealiste ülekuulatavate puhul. Seal eelnevalt kohtueelses menetluses videosalvestatud ütlused on äärmiselt vajalikud ja neid on võimalik arvestada. Mõlemad kohtunikud kinnitasid, et kohtueelses menetluses tehtud videosalvestusi vaadatakse - nendest on olnud abi otsuse langetamisel.

2.4. Kriminaalasjade vaatlus

Mitteosalevate vaatluste puhul jälgib vaatleja sündmusi loomulikus keskkonnas, kuid ei ole ise nende osaline. Siin hoidutakse sekkumistest uurimisväljal: vaadeldavate käitumine on selline, nagu see oleks ka vaatleja kohaloluta. (Laherand M-E. 2008:227)

Videosalvestuste analüüsimisel tekkis lõputöö tegijal väga palju erinevaid takistusi. Peamine takistus puudutas toimikute kättesaamist Harju Maakohtu arhiivist, sest tegemist oli ajaga, kui isik, kes peab toimikute vaatamise ajal nende juures olema (pressiesindaja) oli kuni suveni hõivatud, ning seetõttu ei õnnestunud saada kohtuarhiivist mitte ühtegi toimikut. Olgugi, et mingigi tulemuse saavutamiseks soovis autor saada analüüsimiseks arhiivist ainult kolme toimikut sai ta negatiivse vastuse. Seepärast oli autor sunnitud analüüsimiseks võetavad videosalvestused võtma varavastaste kuritegude talituse keskteenistuse uurijatelt ja lastekaitsetalitusest. Seetõttu ei peegelda analüüsitud 10 videosalvestust kogu Põhja prefektuuri kriminaalbürood vaid ainult kahte teenistust.

Analüüsitud videosalvestustest olid neli ütluste seostamised olustikuga ja kuus videosalvestust ülekuulamised. Kõik läbiviidud videosalvestused olid üldiselt hästi vormistatud. Seejuures olid eriti hästi ja oskuslikult vormistatud lastekaitsetalitusest saadud videosalvestused alaealiste ülekuulamisega. Kõige paremini oli lõputöö autori arvates viidud läbi ühe 3 aastase lapse ülekuulamine, kus alles uurimistoimingu lõpus tuli välja see mis omab hilisemas kriminaalmenetluses tähtsust. Läbivaks jooneks kannatanute laste (alla 10 aastaste) ülekuulamise juures oligi see, et isiku käitumise, kõne ja oleku põhjal sai aru, et selline tegevus mis kaamera ees räägitakse on tõepoolest aset leidnud. Sellist emotsiooni ei ole võimalik saada kohtusaalis, ning seda ei saa edasi anda ainult protokolliga.

Videosalvestused ütluste olustikuga seostamistel olid läbiviidud erineval tasemel. Neljast vaadeldud toimingust oli üks tehtud teistest oluliselt paremini. Eelkõige oli siin määravaks toimingu loogilisus, isiku sundimatu ja vahelesegamiseta rääkimine, asjaosalistest eespool liikumine (isiku teadlik liikumine ja rääkimine), menetleja läbimõeldud ja asjasse puutuvad küsimused. Paraku oli siin ka teistest oluliselt kehvemini tehtud toiming, sest vaataja ei saanudki videosalvestuse lõpuni aru, et kes seda toimingut tegelikult läbi viib (küsimuste esitajaid ja vahelesegajaid oli kolm). Samuti oli see hilisemalt kehvalt vormistatud (protokollis erinevad ebatäpsused).

Videosalvestusi vaadates ja analüüsidest tekkisid lõputöö autoril järgnevad mõtted.

Ülekuulamine teha vahetult peale kuritegu, seda eriti laste puhul. Üks läbiviidud videosalvestus puudutas paari aasta tagust juhtumit ning 10 a vanusel lapsel ei olnud selle meenutamine kerge. Häiris ülekuulamistoa kõrval olevas koridoris isikute kõndimine, mis jääb kõik paraku videosalvestusele kuulda. Kas helide summutamiseks oleks seetõttu lahenduseks veel üks vahekoridor? Kas peale laes oleva mikrofoni peaks kuskil veel mõni mikrofoni olema, et ennetada seda kui laps liiga vaikselt räägib? Seejuures on siis võimalik videokaamera taga oleval isikul mikrofoni kōnetugevust reguleerida. Samuti tekkis lõputöö autoril mõte, et ehk peaks ka uurimistoimingut läbiviival uurijal olema näiteks kõrvas kuular, et vajadusel (kui tekib paus ja mõningane uurija poolne ebakindlus) saada abi videokaamera taga asuvalt isikult. Negatiivsest küljest aga võib selle tulemusel tekkida liigne tähelepanu laste poolt.

Ütluste seostamisel olustikuga on soovitatav kindlasti enne uurimistoimingu videoklipi algust selgitada isikule, mida täpselt tegema hakatakse. Seda tuleb teha kindlasti enne igat

videoklippi, kuna siis on isik küsimuseks ettevalmistunud, ning suudab siis enda peas vajalikud vastused ja järgneva käitumisjoonise välja mõelda. Selle abil luuakse olukord, kus isik teab mida räägib, ütlused muutuvad loogilisemaks ning mis lõputöö autori arvates kõige tähtsam- menetleja (toimingu läbiviija) ei pea niipalju uurimistoimingul osalejat juhtima.

Ühe isikuga tehtavaid videoklippe võib toimingus olla palju(kui nt. ütluste olustikuga seostamisel on sündmuskohad erinevates kohtades). Paraku nõuab enne igat videoklippi ülekordamine aega ning selline igakordne ülerääkimine võib muutuda tülikaks ning koormavaks.

Viies ütluste olustikuga seostamist läbi tühermaal või mujal taolises keskkonnas, kus lähimate majade või muude objektide fokuseerimine kaameraga on raskendatud, peab enne videosalvestamist olema selge, kas eelnevalt videosalvestatakse ümbruskond või siis antavad ütlused. Püüdes viia läbi kahte asja korraga, jääb üks nendest paratamatult kaadrist välja. Olles aga kindel toimingute järjekorras, loob see sujuva ülemineku ning kõik vajalik on hilisemalt videosalvestatud.

Lõputöö autoril aga tekkis küsimus, et kui vajalik on ikkagi enne toimingut salvestada ümbruskonda? Hilisemat menetluse käiku see eeldatavalt ei mõjuta ja samuti öeldakse enne videoklipi tegemist, et kell on nii palju ja me asume selles kohas.

Uuriija ei tohiks esitada videosalvestuse ajal järjest liialt palju küsimusi, kuna selle tulemusel tekib isikul nõutus - millisele küsimusele ta peab siis vastama. Samuti ei peaks uuriija olema liialt nõudlik oma küsimuste osas. Ühes läbiviidud toimingus hakkas lõpuks häirima see, kui kahtlustatav ütles ainult teise isiku eesnime (kuritegu pandi toime kahekesi), kuid läbiviija nõudis kindlasti lisaks ka teise isiku perekonnanime väljaütlemist. See kordus pidevalt selles videos ja seetõttu segas vaatamist. Üks toiming viidi läbi ka sõitvas autos (kuna kuritegu pandi osaliselt toime seal). Seal häiris pidev kaamera liigutamine edasi-tagasi (isik istus kaameramehe taga), ning seetõttu häiris see vaatajat.

2.5. Uuringu järeldused

Ankeetküsitluse, intervjuude ja toimikute analüüsimisel saadud info osas saab teha järgnevad järeldused.

Ankeetküsitluse põhjal saab järeldada, et 77,15 % ankeedile vastanutest on viinud reaalselt läbi videosalvestamist ja omab selles mõningat kogemust. Kõige rohkem viiakse sellist toimingut läbi ütluste olustikuga seostamisel. Saadud tulemuste põhjal, mis on kajastatud tabelis nr 2 (vt. lk. 22), saab järeldada, et videosalvestust kasutavad ikkagi need menetlejad, kelle tööstaaž on suurem kui 5 aastat. Arvestades vastanute tööstaaži saab järeldada, et videosalvestamine on oluline ka prokuratuuri ja kohtu arvates. Olulisemad põhjused miks viia läbi videosalvestamine on järgnevad: sündmuskoha olustikust saadakse selge ülevaade; salvestus annab aimu kahtlustatava liikumisest ja emotsioonidest; isikul on hilisemalt raskem keelduda oma uurimistoimingul antud ütlustest; ülekuulamisel saab talletada ülekuulatava emotsionaalse seisundi ja käitumisstiili. Kõige vähem oluliseks videosalvestatavaks uurimistoiminguks on isiku äratundmiseks esitamine. Avaldatud arvamuste kohaselt selgus, et emotsioonid ei mängi siin erilist rolli, ning see ei anna toimingule lisaväärtust. Menetlusliku nõu saamise osas pöördutaks siis valdavalt kas töökaaslaste või prokuröri poole. Tehnilise nõu küsimise osas arvas 31,44%, et pöörduksid ekspertide juurde. 62,87% ankeedile vastanutest leidis, et videosalvestuse kasutamine aitab menetlejal lihtsustada kriminaalmenetluse läbiviimist. Pooldavad arvamused videosalvestuse kasutamiseks olid järgnevad: psühholoogiline mõju ülekuulatavale; hilisemalt võimalik salvestus kindluse mõttes üle vaadata, veendumaks selles, et midagi olulist märkamata ei jäänud; kindlustab menetleja tagalatu ülekuulamine läbi viidud objektiivselt ja kehtiva õiguse kohaselt. Mittepooled arvamused olid järgnevad: eelkõige lisakoormus uurijale; toiminguteostamiseks on vaja liiga suurt inimressurssi ja tehnikat; hilisem ümbertrükk on aeganõudev (eriti venekeelne).

Ankeetküsitluses on võimalik teha järgnevad järeldused: valdavalt kasutavad kohtueelsel uurimisel videosalvestamist ametnikud kelle tööstaaž on suurem kui 5 aastat, ning läbiviidavaks uurimistoiminguks on eelkõige ütluste seostamine olustikuga; samuti arvas 62,87% vastanutest, et videosalvestuse läbiviimine kohtueelsel uurimisel aitab menetlejal lihtsustada kriminaalmenetluse läbiviimist.

Intervjuudest menetlejatega selgus, et videosalvestamine ei ole tegelikult nii keeruline kui see tundub või kõlab. Pigem nõuab suuremat tegevust läbiviidavale uurimistoimingule eelnev tegevus (nt. ütluste seostamise puhul inimeste kokkusaamine). Peale uurimistoimingut nõuab aga suurt tööd ka saadud tulemuste ümbervormistamine protokolliks. Olgugi, et sellist nõuet ei tulene seadusest, on menetleja poolt ümbertrükitud protokoll see, mis hilisemalt läheb kohtuistungis protokollis. Prokuröride arvamused videosalvestamise osas lahknesid, kuna üks nendest tegeleb valdavalt üldmenetluses minevate kriminaalasi ja teine alaealiste kriminaalasi. Üldmenetluses videosalvestuse mittetegemise põhjuseks on see, et kehtiv KrMS ei võimalda hilisemas võistlevas kohtumenetluses tulemuslikult videosalvestust kasutada. Alaealiste prokuröri arvates on kohtueelses uurimisel tehtud videosalvestused olulised. Kohtunikud nõustuvad selles, et eeluurimisel tehtud videosalvestusi hilisemas üldmenetluses kasutada ei saa, kuid kui videosalvestus on kriminaalasi juures, on nad seda alati võimalusel vaadanud. Sellest on olnud abi otsuse langetamisel. Kindlasti tuleb aga teha alaealiste videosalvestamised.

Läbiviidud intervjuude põhjal saab järeldada, et videosalvestamine isenesest ei ole menetlejale niivõrd koormav, kui sellele eelnev või järgnev tegevus. Eelkõige hõlmabki see enne uurimistoimingut vastavate isikute kokkusaamise ja hilisemalt videosalvestamises saadud tulemuste trükkimise protokollis. Oluline on teha kohtueelses menetluses alaealiste videosalvestused.

Kriminaalasi analüüsimisel vaadeldud varavastaste kuritegude talituses ja lastekaitsetalituses tehtud videosalvestusi. Vaadeldud videosalvestustes saab välja tuua järgnevad probleemid. Uurimistoimingu alguses ei küsita isikult ankeetandmeid ning ei selgitata talle tema õiguseid ja kohustusi. Enne videosalvestamist rääkida plaanitav tegevuskava läbi. Kõikvõimalikke sündmuste käike läbirääkida pole võimalik, kuid sellegipoolest saab hoida ära mõningaid eksimusi. Vältida ka ühekorraga paljude küsimuste esitamist, kuna isik läheb segadusse ning ei tea millisele vastata ning millisele vastamata jätta. Ülekuulamise peaks tegema vahetult peale kuritegu, seda eriti laste puhul. Ülekuulamistoa paiknemine teistest võimalikult eraldi, et vältida koridorist tulevaid helisid. Laste ülekuulamine viia läbi võimalikult läbimõeldult.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö teema valimise põhjuseks on asjaolu, et 2011.a. septembris jõustunud seadusemuudatusega on alaealiste ülekuulamistel, kui seda kavatakse kasutada tõendina kohtumenetluses ning tegemist on ka KrMS § 70 lg 2 loetletud tingimustega, vajalik uurimistoiming videosalvestada. Seetõttu sai uuritud ja analüüsitud videosalvestuse kasutamise hetkeseisu Põhja prefektuuris. Lisaks intervjueriti peale menetlejate prokuröre ja kohtunikke, et saadud tulemus oleks võimalikult objektiivne ja looks tervikliku pildi.

Lõputöö eesmärgiks oli uurida Põhja prefektuuri näitel aastatel 2010-2011 millistes menetlustoimingutes kasutatakse rohkem ja millistes vähem videosalvestust ja mis on selle eelistuse põhjused?

Autor püstitas oma töös järgmise uurimisprobleemi:

Milliste ütluste andmisega seotud uurimistoimingute talletamisel kasutatakse Põhja prefektuuris videosalvestamist ja milline on menetlejate valmisolek selliste uurimistoimingute videosalvestamiseks.

Püstitatud eesmärkide saavutamiseks on töö autor seadnud järgmised uurimisküsimused:

1. Milliste ütluste andmisega seotud uurimistoimingute puhul kasutatakse videosalvestust?
2. Millest lähtuvalt otsustatakse videosalvestuse tegemine ja videosalvestuse eesmärgi täitmine (kvaliteet, ütluste kinnistamine, paremaks analüüsiks, tõendiallika leidmiseks)?
3. Milline on menetlejate valmisolek uurimistoimingute ja ütluste andmisega seotud videosalvestamiseks, mis motiveerib ja mis on takistuseks (nt. emotsionaalne takistus, tehnilised probleemid - pole tehnikat)?
4. Videosalvestuse kvaliteet (õigused - kohustused, suunavad küsimused, segavad faktorid)

Seatud eesmärkide saavutamiseks kasutati uurimismeetoditest ankeetküsitlust, ekspertintervjuud ja Põhja prefektuuri kriminaalbüroo kriminaalrajade vaatlust. Uuring viidi läbi Põhja prefektuuri kriminaalbüroo ametnike seas.

Uuringu tulemustest selgus, et eelkõige kasutatakse videosalvestust ütluste seostamisel olustikuga. Videosalvestamise otsustab eelkõige menetleja ise ning vajadusel räägib ta selle eelnevalt prokuröriga läbi. Videosalvestamise valik otsustatakse seetõttu, et ülekuulamisel saab talletada ülekuulatava emotsionaalse seisundi ja käitumisstiili, ning sellel on psühholoogiline mõju ülekuulatavale. Lisaks on isikul hiljem raskem keelduda oma uurimistoimingul antud ütlustest ning sündmuskoha olustikust saadakse selge ülevaade. Vastanutest 57,14% arvas, et neile ei ole takistuseks videosalvestamise tegemine uurimistoimingul ning 62,87%, et videosalvestuse kasutamine aitab hilisemalt lihtsustada kriminaalmenetlust. Videosalvestamise negatiivsete külgede osas toodi välja, et eelkõige on see lisakoormus uurijale, ning toimingute tegemiseks on vaja liiga suurt inimressurssi ja tehnikat. Samuti on hilisem ümbertrükk protokollide aeganõudev (eriti venekeelse uurimistoimingu puhul).

Ekspertintervjuude osas menetlejate seas selgus, et tähtis on viia ennast enne uurimistoimingu algust kriminaalrajades oluliste asjadega kurssi. Ülekuulamisel küsida avatud küsimusi, ning vältida suunavaid ja suletuid küsimusi. Videosalvestamise ajal käituda täiesti tavaliselt ja sundimatult ning proovida unustada, et tegevust videosalvestatakse. Prokuröride intervjuudest tuli välja, et hilisemas üldmenetluses ei võimalda hetkel kehtiv kriminaalmenetluse seadustik tulemuslikult kasutada kohtueelset videosalvestamist. See aga ei kehti alaealiste puhul. Intervjueerides kohtunikke selgus, et kui isik loobub kohtumenetluse käigus eelnevalt videosalvestatud ütlustest, siis tõendina seda arvestada ei saa.

Kriminaalrajade analüüsimisel analüüsisid Põhja prefektuuri varavastaste kuritegude talituse keskteenistuse ja lastekaitsetalituse poolt tehtud videosalvestusi. Olulisemaks tähelepanekuks videosalvestuste analüüsimisel on see, et toimingute alguses tuleb täpsustada isiku ankeetandmed ning tema õigused ja kohustused. Ülekuulamise peaks läbi viima vahetult peale kuritegu ja seda eriti alaealiste puhul.

Uuringu tulemustest lähtuvalt teeb töö autor järgmised ettepanekud:

- ✓ Kuna vähema kui viie aastase staažiga menetlejad kasutavad videosalvestust vähe, siis pöörata väljaõppes senisest rohkem tähelepanu uurimistoimingu videosalvestamise õpetamisele.
- ✓ Töötada välja metoodiline juhend (või selgitada muul viisil) menetlejatele uurimistoimingu protokollide koostamiseks – salvestatud teksti ei ole ju vaja sõna-sõnalt protokollile kanda.

SUMMARY

The reason for choosing current thesis topic, is the fact that video recording in pre-trial investigation is not used enough. In some cases, they try to avoid using it because it is too uncomfortable, time-consuming and needs a lot of resources. Using video recording in criminal proceedings, helps to save time in court and in the view of economical situation in our country, it is very important. If an investigator is sometimes impatient, does not listen all the time or attentively enough to the detainee (the interrogated person) and does not form a clear understanding, it might happen that attention is paid to the wrong details and wrong conclusions of what was said may be written down. In pre-trial investigation, video recording is useful, because it helps to increase the efficiency of criminal proceedings; later, save time in court and to save human resources. The novelty of the current thesis is that the use of video recording in Estonia has not been explored in any other thesis before. Also there is no special literature of that kind. In his thesis the author presented the following research problem: in recording which investigation proceedings involving the giving of statements are video recordings used at North Prefecture and the readiness of investigators to video record such investigation proceedings?

In order to achieve the goals, the following research questions have been formed:

1. In which investigation proceedings involving the giving of statements is video recording used?
2. What is the basis for the decision to make a video recording and to decide whether video recording has served its purpose (quality, registering of statements, better analysis, finding the source of evidence)?
3. What is the readiness of investigators to video record investigation proceedings and giving statements; what motivates and what becomes an obstacle (e.g. emotional hindrance, technical problems- lack of equipment)?
4. The quality of video recording (rights-duties, guiding questions, disturbing factors)

The author of the present thesis used a questionnaire, expert interview, and observation of criminal cases of Crime Bureau of North Prefecture to conduct his research. As a result of research, it became evident that video recordings are primarily used in connecting the

statements with the surroundings. The decision to use video recording is mostly taken by the investigator and if necessary, he or she will previously discuss it with the prosecutor.

In conducting expert interviews among investigators it was found that it is important to acquaint oneself with the essential facts of a criminal case before the start of investigation proceedings. While conducting a proceeding, they ask for investigation advice mainly from colleagues and technical help from crime scene investigators. To ask open questions and to avoid directional and closed questions in interrogation. To act completely ordinary and unforced in time of video recording and to try to forget that action is being video recorded.

It emerged from the interviews of prosecutors that in later general procedure the current Code of Criminal Procedure does not allow effective use of pre-trial video recording. However, this does not apply to minors. Interviews with judges revealed that if a person renounces the previously video recorded statements in the course of court proceedings, it cannot be considered as evidence. Yet in case it is not a general procedure, video recording is viewed in court if possible.

Unfortunately the analysis of criminal cases failed for reasons not depending on the author of the thesis. One of the most significant observations in analysing video recordings is the need to specify the personal data and the person's rights and duties at the beginning of the proceedings. Interrogation should be conducted as soon as possible after the crime, specially in case of children.

Based on the results of the research, the author makes the following suggestions:

- ✓ Since investigators with less than five year work experience do not use video recording often, more attention should be paid to teaching video recording of investigation proceedings in the training programme.
- ✓ To develop methodological guidelines for investigators for drafting the minutes of investigational proceedings (or explain it in other ways) – recorded text does not have to be entered into the minutes word for word.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Kangur, A., 2008. Millal saab isiku kohtust väljaspool tehtud avaldus olla tõendiks kohtumenetluses. *Juridica*, nr 1, 11- 23. Välja otsitud 20.03.2012
- Kask, K., 2010. Menetlejate küsitlemistehnikad. Alla 14 aastaste laste ülekuulamisprotokollide analüüs. *Juridica*, nr 2, 120-125. Välja otsitud 20.03.2012
- Kergandberg, E., Kangur, A., Lind, S., Saaremäel-Stoilov K., Saaremets, V. 2008. Kohtumenetlus. Tallinn Kirjastus Juura
- Kergandberg, E., Sillaots, M. 2006. Kriminaalmenetlus. Tallinn Kirjastus Juura
- Kriminaalasi Tauri Toriland'i süüdistuses KarS § 320 lg 1 järgi, Kohtuasja number 3-1-1-100-07, Riigikohus Kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 14.02.2008. Välja otsitud 15.03.2012
- Kriminaalmenetluse seadustik. 2010. Tallinn Kirjastus Juura
- Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003, jõustunud 01.07.2004- RT I 2003, 27, 166.... RT I 29.12.2011, KrMS § 69¹
- Гучок А.Е., Солтановиц А.В. 2011 Видеофиксация хода и результатов следственных действий проблемы и перспективы, Nr. 4. Lk 175-181 välja otsitud elibrary.ru andmebaasist 10.03.2012
- Liit, A. 1927. Kuritegude jälgimine. Tallinn Siseministeeriumi Administratiiv-ala kirjastus
- Lindmäe, H. 1995. Menetlustaktika. Tartu Juristide Täienduskeskus
- Laherand, M-L. 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn
- Maurer, K. 2000. „ütlus“ „valeütlus“ „protokoll“ Õigusleksikon. lk. 353; 395, 247; Tallinn Kirjastus Interlex
- Pullat, R. 2008. Organiseeritud kuritegevusega seotud uimastiäri Läänemere maades. Tallinn. Politseiamet
- Rahno, A. 2009. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse seletuskiri. Tallinn. Riigikogu kodulehelt http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=793874&u=20091110092552 välja otsitud 25.02.2012
- Sepp, H., 2011. Varasemad teistsugused ütlused tõendina võistlevas menetluses Kriminaalmenetluse seadustiku, common law ja Strasbourgi kohtu praktika võrdlus. *Juridica*, nr 8, 612-628. Välja otsitud 14.02.2012

- Sillaots, M., 2008. Tunnistaja kohtueelses menetluses antud ütluste avaldamine ning kahtlustatava ja kaitsja võimalus tunnistajat küsitleda. *Juridica*, nr. 1, 3-10. Välja otsitud 20.03.2012
- Soiver, S. 17.12.2003. Pressiteade "Kriminaalasju saab menetleda kiiremini ja odavamalt". Riigikontrolli kodulehelt
http://www.riigikontroll.ee/Suhtedavalikkusega/Pressiteated/tabid/168/dnn_ctr557_Article_List_paginationDBControlGetPage/9/dnn_ctr557_Article_List_yearSelectControlYear/-1/ItemId/213/amid/557/language/et-EE/Default.aspx välja otsitud 04.05.2011.
- Sootak J, Pikamäe, P. 2009. Karistusseadustik kommenteeritud väljaanne. Tallinn Kirjastus Juura
- Voltenberg, K. 2009. Eesti Advokatuuri ARVAMUS "Kriminaalmenetluse seadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse" eelnõu (599 SE) kohta. Eesti Advokatuuri kodulehelt. <http://www.advokatuur.ee/?id=606> välja otsitud 25.02.2012
- Вотановский, Тимур Николаевич. 2007. Фотоснимки видеозаписи фонограммы в системе доказательств в уголовном процессею Тамбови Ülikool vestmik, Nr. 11. Lk 400-403 Välja otsitud elibrary.ru andmebaasist 10.03.2012
- Walters, Stan B. 2003. Principles of kinesic interview and interrogation second edition. Boca Raton.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Põhja prefektuuri kriminaalbüroo töötajate keskmine tööstaaž.....	19
Tabel 2. Mis uurimistoimingul on menetleja enda politseistaaži ja kriminaalpolitseis töötatud aja jooksul kasutanud videosalvestust.....	22
Tabel 3. Millistel uurimistoimingutel peetakse kõige olulisemaks kasutada videosalvestust.....	24
Tabel 4. Millistel toimingutel peetakse kõige vähem oluliseks kasutada videosalvestamist.....	26
Joonis 1. Ankeedile vastanute üldine tööstaaž politseis.....	20
Joonis 2. Millist uurimistoimingut on ankeedile vastanud kasutanud.....	21
Joonis 3. Millises uurimistoimingus peetakse kõige olulisemaks kasutada videosalvestust...	23
Joonis 4. Millises uurimistoimingus peavad vastanud kõige vähem oluliseks kasutada videosalvestust.....	25
Joonis 5. Kes võtab teenistuses/talituses vastu otsuse toiming videosalvestada.....	27
Joonis 6. Kelle poole pöörduetakse menetlusliku nõu saamiseks.....	28
Joonis 7. Kelle poole pöörduetakse tehnilise nõu saamiseks.....	29

LISAD

Lisa 1. Menetlejate intervjuud

Esimene ekspertintervjuus osalenud menetleja on töötanud politseis uurijana alates 2003 aasta oktoobrist ja alates 2004 aasta aprilli algusest lastekaitsetalitusel. Tema põhilisteks tööülesanneteks on: kriminaalmenetluste läbiviimine algusest lõpuni ning kannatanute ülekuulamine (sealhulgas videoülekuulamiste tegemine). Enim kasutab ta seda kannatanute ülekuulamisel ja ütluste olustikuga seostamisel. Laste videoülekuulamine toimub tavaliselt spetsiaalses toas, kus tehnika on juba tuppä üles monteeritud. Esimest korda teostas ta videoülekuulamist 2004 aastal. Esimese videoülekuulamise ajal oli uurija väga pinges, ning tekkis ka kaamerahirm. Samuti kasutas uurija mõningaid suunavaid küsimusi. Oluline on ülekuulamise alguses saavutada kannatanuga kontakt. Vahel on ka raske selgitada väga väikestele lastele nende õigusi ja kohustusi. Lühidalt öeldes tuleb videoülekuulamisel esmalt ennast sündmusega kurssi viia. Kannatanu saabumisel, tuleb temaga esmalt neutraalsel teemadel vestelda ja saavutada omavaheline suhtluskontakt. Uurimistoimingu ajal esitatakse kannatanule avatud küsimusi, vältida tuleb suunavaid ja suletud küsimusi. Vajadusel pakutakse lapsevanemale ja lapsele ka psühholoogilise abi võimalusi. Videoülekuulamine ühest küljest raskendab tööd, kuna ühe tunni aja pikkuse ülekuulamise protokollimiseks võib minna pool kuni terve tööpäev. Menetleja selgitas, et otseselt protokollimine seadusest ei tulene, kuid prokuröride nõue on, et videoülekuulamine peab kindlasti olema fikseeritud protokollina paber kandjal. Ülekuulamise läbiviimiseks on olemas ülekuulamisruum, kus kuulatakse alaealisi kannatanuid üle. Ülekuulamisruumi laes on siis selline kaamera mida saab liigutada vasakule ja paremale ning vajadusel ka suumida. Kaamera taga on olemas tehnilise külje eest vastutav isik, kes siis teostab videosalvestuse tehnilist poolt. Lapsele õiguste ja kohustuste selgitamisel on ülekuulamisruumis abiks sinist värvi diivan, mille abil on võimalus isikule selgitada õigusi ja kohustusi. Lühidalt näeb see välja nii, et lapselt uuritakse mis värvi on diivan. Kui laps ütleb et see diivan on sinine (mis on õige värv) siis selgitatakse juurde, et see on siis tõde ning et laps peab tõtt rääkima. Vale väide oleks aga see, kui laps ütleb, et diivan on punane. Sellisel viisil saab lapsele selgitada, tõe ja vale omavahelist seost. Lapsele õiguste ja kohustuste selgitamine kasutades protokollis kirjutatud lauseid on võimatu ja lootusetu. Täisealiseid isikuid üldiselt videosalvestusega üle ei kuulata.

Seda viiakse läbi siis, kui tegemist on pretensioonika kahtlustatavaga. Lisaks käib intervjueeritav ka statiivil kaameraga koolis ja lasteaedades lapsi üle kuulamas ning vajadusel ka õues ütluste olustikuga seostamist tegemas. Samas väga külma ilmaga, näiteks kui väljas on miinus 15 kraadi külma, siis ei ole võimalik ütluste olustikuga seostamist kaameraga salvestada, kuna kaamera aku tühjeneb umbes 5 minuti jooksul. Samuti valmistab probleeme vahel see, et kaameraid on vähe.

Teine ekspertintervjuus osalenud isik on 21 aastat töötanud kriminaalpolitseis uurijana, seda nii isikuvastaste kui ka varavastaste kuritegude valdkonnas. Tema praeguseks põhiliseks tööülesandeks ongi kriminaalasjade kohtueelne menetlus. Videosalvestuse kasutamine vaatamata staažile on tema töös erandlik, ning isik on seda kasutanud ainult ütluste ja olustiku seostamise käigus. Tema meelest on seda võrreldes ülejäänud uurimistoimingutega kõige kergem teha, kuna muudel juhtudel uurimistoiming (ülekuulamine, vastastamine, äratundmiseks esitamine) teostakse kinnises ruumis ning menetlusalune isik pöörab eriti suurt tähelepanu videoaparatuuri peale mis võib teda segada. Esimese videosalvestamise kogemus oli intervjueeritaval umbes 15 aastat tagasi, kui ta viis läbi ütluste olustikuga seostamist. Sellele mõeldes meenus talle, et oli täpse läbiviimise protseduuri enda jaoks paberile ette valmistanud, ning siis uurimistoimingu käigus ta aegajalt vaatas seda et veenduda, kas ta teeb kõike õigesti. Enne toimingu läbiviimist küsis ta nõu ka ühelt enda töökaaslaselt. Uurides intervjueeritavalt kõige meeldejäävama videosalvestamise kogemuse kohta vastati, et meenub üks ütluste seostamine olustikuga. Toimingu teostamise ajal käis ta koos ühe vargaga korterites ning eramajades, milledest viimane oli eelnevalt vargused toime pannud. Iga kannatanu tundis seejuures huvi, et kas tehakse mingisugust seriaali ja et millisest televisioonikanalist me oleme (vaatamata sellele, et intervjueeritav ütles et nad on politseist). Uurimistoimingul osalenud kahtlustatavale aga ei pööratud toimingu läbiviimise ajal tähelepanu. Intervjueeritav arvas, et videosalvestamisega ülekuulamine ikkagi raskendab tema tööd just seetõttu, et selle tegemisel peab osalema palju inimesi ning ka hilisem paberile trükkimine on aega ja vaeva nõudev. Kõige olulisemaks videosalvestuse tegemisel ongi see, et tuleb proovida unustada seda, et uurimistoiming videosalvestatakse, ning seetõttu käituda nii nagu tavalise uurimistoimingu tegemisel. Oluline on ju mõlema uurimistoimingu puhul jääda viisakaks ja korrektseks. Seejuures annab ta sellise eelpool nimetatud soovitus ka uurijale kes ei ole veel videosalvestust läbi viinud. Videosalvestamisega kaasnenud

negatiivseid olukordi või tagajärgi ei ole tal olnud, ning samuti ei ole olnud keeruline isikule selgitada tema õiguseid ning kohustusi. Tavaliselt käibki videosalvestuse tegemine nii, et alguses peab menetleja end kriminaalasjas oluliste nüanssidega kurssi viia. Seejärel tuleb leida toimingu osavõtjateks vajalikud inimesed: peale menetleja ka videosalvestuse filmija (üldiselt ekspert) ning vajadusel uurimistoimingut julgestavad politseiametnik(ud). Toimingu alguses tuleb öelda uurimistoimingu nimi, isiku ankeetandmed, tema õigused ja kohustused ning kahtlustatavate puhul ka toimepandud õigusrikkumise kvalifikatsioon. Seejärel tuleb vastavalt uurimistoimingu iseärasustele viia toiming läbi. Peale toimingu lõppu tuleb hiljem videosalvestisel menetlusaluse isiku öeldud laused sõna-sõnalt ümber trükkida. See võib vahel võtta päris kaua. Intervjuu lõppedes sai uuritud ka videosalvestamise tehnilise poole pealt prefektuuris, millele vastati et Põhja prefektuuris on see hästi tagatud. Väga suureks abiks uurimistoimingu läbiviimisel on seejuures kriminalistikatalitus, kelle töötajad on head spetsialistid ning abivalmis inimesed.

Lisa 2. Prokuröride intervjuud

Esimene intervjuueeritav on eriasjade prokurör, kes töötab Põhja Ringkonnaprokuratuuris 2004 aastast. Tema põhilisteks tööülesanneteks on rasked kuriteod: tapmised, varavastased kuriteod, prostitutsioon. Prokurör on oma kaheksa aastase praktika jooksul kasutanud videosalvestatud ütlusi (ütluste seostamist olustikuga) üks kord ja ka siis märkis kohus, et tõend ei ole kasutatav. Mittekasutamise põhjuseks on kriminaalmenetluse seadus, mis ei võimalda kohtueelses menetluses videosalvestatud ütlusi kasutada. Ütlus on tõend ikkagi siis kui ta on antud kohtus, ning ei muutu seepärast kohe tõendiks kui ta on videosalvestatud. Seepärast pole ka tema(prokuröri) jaoks tähtis kas kriminaalasja juures on videosalvestus või mitte. Oluline on siinjuures see, et kõik vajalik kriminaalasja lahendamiseks oleks tehtud.

Videosalvestust saab kasutada järgmistel juhtudel: kui isik rääkis kohtueelses uurimisel ühte juttu ja pärast kohtus räägib teist juttu (sellisel juhul on seda võimalik kasutada usaldusväärse kontrolliks); kui isiku surma korral, saab tema eelnevalt antud ütlusi kasutada; kui isik keeldub ütlusi kohtus andmast siis on hilisemalt võimalik kohtus neid ütlusi kasutada (see on aga äärmiselt erandlik olukord ja pigem teoreetiline, tavaliselt sellised isikud kohtus ikka midagi ütlevad). Prokurörile meenus, et teoorias saab videosalvestust arvestada ka siis, kui isik on selle abil eelnevalt üle kuulatud ning peale seda on ta läinud välismaale kus teda kätte ei saa (on kuulutatud ka tagaotsitavaks). Siis saab kohus eelnevalt kohtueelses menetluses videosalvestatud ütlusi arvestada. Kuid sellega ei ole kindlasti nõus kaitsjad, kelle arvates ei ole tehtud piisavalt, et isik tabada. Üks positiivne asi on ülekuulamisel videoga ja see on psühholoogiline mõju isikule. Kui isik annab ülekuulamisel meile ütlusi siis ta teab, et see on kirjas ja ta ei lähe ütluste muutmisele nii kergesti. Kui tal aga on juures asjast huvitatud pool (isiku kaitsja), mõjutab ta ülekuulavat kindlasti, et viimane ütleks ülekuulamisel paar sõna või lauset teistmoodi. Varasemalt kasutati videosalvestust rohkem, et võrrelda videosalvestusel inimeste emotsioone kohtu silmis (vana KrMS ajal). Hetkel võib kohus seda emotsiooni vaadata, kuid sisemine veendumus kujuneb ikkagi muu põhjal. Kohus ei saa seda teha pelgalt pildi järgi mida näeb videosalvestusel. Kohus vaatab, et tõend oleks õigesti vormistatud. Üldmenetluses ei ole tehtud videosalvestus tõend. Lühimenetluses arvestatakse isiku süüd kogutud tõendite pinnal. Kui aga süüdistatav näeb et tõendid on väga head ja ta saab ka kolmandiku võrra vähem karistust siis ta on nõus lühimenetlusega.

Lõpetuseks arvabki prokurör videosalvestatud ütluste kohta, et kuna praktikas seda kasutada ei saa, siis mis mõte sellel üldse on.

Teine intervjuueeritav on alaealiste osakonnas töötav ringkonnaprokurör, kellel üldine staaž prokurörina 14 aastat, ning vastavas valdkonnas 8 aastat. Põhilised tööülesanded ongi alaealiste poolt ja nende vastu suunatud kuriteod. Vesteldes prokuröriga selgus, et oluline on ütlused videosalvestada, kuna see võimaldab alla 14 aastaste laste vastu suunatud seksuaalkuritegedega ja alla 10 aastaseid lapsi (kannatanud-tunnistajad) säästa emotsionaalselt kurnavast kohtuprotsessist. KrMS § 70 lg 3 võimaldab videoülekuulamiste puhul eelnimetatud isikute ütlused kohtuistungil avaldada ilma neid kohtusse kutsumata. Samuti kasutatakse seda ka lühimenetluses. Eelkõige on siin kõige vajalikumad ikkagi kannatanu ütlused (kasutatakse alati videosalvestust). Põhjuseks siis see, et see välistab ohvri ja süüdlase kokkupuutumise kohtusaalis ütluste andmisel, võimaliku hirmu (süüdlase juuresolekust tingitud), ütluse muutmise või loobumise ütlustest (peresisesed kuriteod). Seksuaalkuritegude puhul jääb ära ka piinlikkustunne kohtusaalis, mida kannatanu kahtlemata tema suhtes toime pandud seksuaalkuritegudest rääkides tunneb. Videosalvestatud ütlusi üldmenetluses läheb kindlasti vaja siis, kui on tegemist alla 14 aastaste suhtes toime pandud seksuaalkuritegedega ja kuni 10 aastaste laste vastu suunatud perevägivalda juhtumitega. Muude alaealiste vastu suunatud kuriteoliikide puhul sõltub videosalvestamine eelkõige kuriteo raskusest ja kannatanu-tunnistaja psüühilisest seisundist.

Kõige vajalikum on kindlasti salvestada kannatanu kui vahetu tõendiallika ütlused, sest tihti on kannatanu ütlus ainsaks otseseks tõendiks. Tema ütlused on vastuolus süüdistatava ütlustega, mistõttu on eriti oluline, et kannatanu ütlused oleks antud rahulikus keskkonnas mitte kohtusaalis mitmete isikute juuresolekul.

Üldiselt on vajalik, et ütlused salvestataks ülekuulamiste puhul, aga teatud juhtumite puhul tasub ka ütluste olustikuga seostamist videosse salvestada. Kohus saab siis video vahendusel kontrollida kannatanu-tunnistaja ütluste tõepärasust võrdluses toimunud sündmuse asukohaga. Kohtunikud kohtumenetluses hindavad kogutud tõendeid ning kajastavad videoülekuulamise usaldusväärsust või mitteusaldusväärsust ka kohtuotsustes. Tavaliselt arutataksegi enne menetlejaga videosalvestamise vajaduse läbi. Samas on ka teistel prokuröridel olnud juhuseid, kus ülekuulatatav isik on jäänud kaadrisse küljega- mistõttu ei ole näha tema nägu ja suhteliselt raske on hiljem hinnata tema ütluste usaldusväärsust.

Üldmenetlustes kasutatakse videosalvestusi kohtus alati, ka lühimenetlustes. Kasutegur videoülekuulamisel on järgmine: vähendab kohtumenetluse pikkust võrreldes vahetu ülekuulamisega; võimaldab kohtul hinnata ülekuulatava emotsionaalset seisundit ja kehakeelt, kui on välistatud kuriteoliigist või muudel põhjustel isiku kohtuistungil ülekuulamine. Videosalvestuste tegemisel esineb ka erinevaid vigu: liiga pika sissejuhatuse korral laps väsis; lapsel ei lasta vabas vormis rääkida ning esitatakse alguses kinnised/suunavad küsimused; keerulise lauseehitusega küsimused. Prokuröri soovitusel vigade vältimiseks: lühike sissejuhatuse ja kontakt ülekuulatavaga; vabalt lasta lapsel algul rääkida, hiljem siis täpsustada ja arusaadavalt sõnastada. Varasemas (enne 01.09.2011.a.) kehtinud seaduses tegi videosalvestuse kohtus tõendina kasutamise võimatuks see, kui ülekuulatud isikule ei olnud teostatud kohtupsühholoogilist või psühhiaatrilist ekspertiisi. Videosalvestuse tõendina kasutamise ja tunnistaja/kannatanu ütluste avaldamise kohtuistungil tema vahetu ülekuulamiseta oli võimalik vaid juhul kui ekspert põhjendas, et ühel või teisel põhjusel on isiku vahetu ülekuulamine või ka kaugülekuulamine kohtuistungil võimatu. Kohtus ülekuulamine võib põhjustada isikule psühhotraumasid või ei ole ta oma psüühilise seisundi eripärast (autistid, vaimse alaarenguga isikud) võimeline kohtuistungil ütlusi andma. Alates 01.09.2011 jõustunud KrMS muudatustega ei ole videosalvestuse kasutamiseks tõendina kohtus vajalik enam ülekuulatavale ekspertiisi teostamine. Ainult juhtudel, kui kohus peab pärast isiku videoülekuulamise salvestuse äravaatamist vajalikuks mingeid täiendavaid küsimusi esitada, võib ta küsitleda tunnistajat oma algatusel või kohtumenetluse poolte koostatud kirjalike küsimuste alusel (KrMS § 290¹ lg 2). Siiani ei ole seda sätet küll praktikas ette tulnud.

Lisa 3. Kohtunike intervjuud

Esimene intervjuueeritav kohtunik on kohtus töötanud 21 aastat ja peamiselt kriminaalõiguse valdkonnas. Kohtueelses menetluses tehtud videosalvestust kasutatakse raskemate kuritegude puhul, esimese astme kuritegude kahtlustatavate ülekuulamistel ja ütluste seostamisel olustikuga. Üldmenetluses eeluurimisel salvestatud ütlustest paraku kasu ei ole. Põhjuseks Riigikohtu seisukoht, et kui isik loobub oma eelnevalt videoülekuulamisega antud ütlustest, siis kahtlustatava või süüdistatava puhul eelnevaid videosalvestatud ütlusi arvestada pole võimalik. Videosalvestus eeluurimisel küll fikseerib detailselt need ütlused, aga nad on paraku ikkagi kohtueelses menetluses antud ütlused ja kui isik neist kohtus hiljem loobub, siis videosalvestus sinna juurde enam midagi ei anna. Võimalik on videosalvestada deponeerimisel, mis aga toimub juba kohtus. Alaealiste puhul videosalvestust vaadatakse ja seda on ka võimalik arvestada. Näitena tooksin välja, et kui kannatanu, tunnistaja või kahtlustatava ütlusi videosalvestada ja hiljem need ka kohtus avaldada, ei ole võimalik isikul öelda et mina ütlesin hoopis teisiti. Isiku poolt eelnevalt öeldut on siis võimalik koheselt kontrollida. Kui kohtueelses menetluses on olemas videosalvestus ning hilisemalt on võimalik kontrollida iga tema poolt öeldud sõna, siis psühholoogiliselt see distsiplineerib ja sunnib ülekuulatavat ikkagi mitu korda enne mõtlema kui oma ütlusi hakatakse muutma. Samuti ei saa ta siis öelda et ma ütlesin midagi muud, ning et kõik on valesti kirja pandud(olemas on sellekohane videosalvestus, mida vajadusel kontrollida). Videosalvestusega tehtud vigu enam eriti ei ole. Varem tekkisid kaitsjatel küsimused siis, kui uurimistoiming(nt. ütluste seostamine) oli vaja katkestada. Probleem oli selles, et kui tegevuskohad on linna peal laiali, pole mõtet sellisel juhul kogu aeg filmida. Menetlejad kahjuks siis uurimistoimingu ajal ei öelnud, et „siin me nüüd lõpetame ja jätkame järgmises kohas“. Sellisel juhul jäi kohtumenetluse ajal videosalvestust vaadates mulje, et nüüd on kõik ja uurimistoiming on lõppenud. Hiljem aga selgub, et tegelikult läheb uurimistoiming järgmises kohas edasi. Seetõttu puudus sujuv üleminek ja jälgitavus. On tähtis, et ka kahtlustatav ütleks: “nüüd liigume sinna“. Hilisemalt peab kõik olema arusaadav nii videos kui ka protokollis.

Lisaks sai huvi tuntud selle üle, et palju siis videosalvestusi kohtueelses uurimisel vaadatakse. Kohtunik andis teada, et eriti vaadatakse videosalvestustest ütluste olustikuga seostamist. Kohtunikule meenus üks tapmise asi kus süüdistatav loobus oma kohtueelses uurimisel antud ütlustest ja põhjendas seda sellega, et talle oli avaldatud survet.

Videosalvestusel oli aga väga selgelt näha, et isik ise näitas mida ta tegi- uurimistoimingu ajal kõndis ise eespool ja rääkis ilma, et talle mingeid küsimusi oleks esitatud ning mingit surutust või hirmu ei olnud ka mitte kuskil näha. Kohtunik küll arvestas seda tõendina, kuid ringkonnkohus seda videosalvestust ei arvestanud öeldes, et tõendina seda kasutada ei saa kuna riigikohus on nii öelnud. Lõpetuseks arvaski kohtunik, et videosalvestusi on kindlasti mõistlik teha ja et neid võiks isegi rohkem teha. Sellisel juhul on ikkagi täpselt fikseeritud kõik see mis toimub. Samuti võiks raskemate kuritegude puhul salvestada sündmuskohavaatlust. Menetleja ei oska ette näha kõiki arenguid mis hilisemalt menetluse käigus võivad toimuda. Võib lihtsalt juhtuda et see, mis tundub esmapilgul tühine, võib hiljem osutada oluliseks kasvõi menetlejate eneste jaoks. Fotod sündmuskoha vaatlusel ei ole vahel piisavad.

Teine kohtunik töötab kohtunikuna alates 1993 aastast. Kohtunikuameti alguses lahendas ta nii tsiviil- kui kriminaalasju. Alates 1998 aastast ainult kriminaal- ja väärteoasju. Viimastel aastatel on tööjaotusplaani kohaselt olnud lahendamiseks põhiliselt alaealiste asjad ja perevägivald, või ka kriminaalasjad, kus kannatanuteks on alaealised. alaealiste väärteoasjad ja kaebused alaealiste asjades, ning ka alaealiste erikooli suunamise taotlused. Tema töös on valdavalt kriminaalasjad kus on videosalvestatud alaealiste kannatanute ütlused. Lisaks ka kahtlustatavate ütluse olustikuga seostamised. Ütluste olustikuga seostamise videosalvestused on kohtuniku arvates eriti olulised situatsioonides, kus tunnistajad, kannatanud ja kahtlustatavad on andnud üsna erinevaid ütlusi. Ütluste usaldusvääruse kontrollimiseks oleks videosalvestus tõhus vahend (kas teatud objekti, isikut, sündmust on konkreetses olustikus võimalik tajuda, kui kindlalt ülekuulata oma ütlusi annab). Vajalik on kannatanu ütluste videosalvestus järgmistel juhtudel: kui tegemist puudega lapsega või lapsega väga väikeses vanuses; kui lapsele tekitatud trauma oli suur ning oluliselt mõjutanud tema psüühikat ja hilisemalt vajalik ravi. Videosalvestatud ütlusi on üldiselt kriminaalasjades harva. Kui kriminaalasjas aga on tehtud videosalvestus, on tema neid alati kohtuistungil vaadanud (nii üld- kui lühimenetluses). Kahtlustatava ütluste videosalvestust ei ole vaadatud sellisel juhul, kus süüdistatav oma süüid tunnistab. Kriminaalasjast oleneb ka see, kelle ütlused on vaja kindlasti videosalvestada. Uurija ei tea, milliseid tõendeid tal koguda õnnestub ning seetõttu teeb oma otsustuse kahtlema teiselt pinnalt kui kohtunik. Kohtunik näeb tõendeid üldmenetluses alles istungil ja siis võib hiljem tõdeda, kas kannatanu või tunnistaja ütluste

kohene videosalvestus või tema ütluste olustikuga seostamise videosalvestus olnuks vajalik. Paraku hilisemalt kohtus risküsitlusel istungi erinevate menetlusosaliste poolt ning pika aja möödudes teeb see kõik isiku ebakindlaks. See, millistes uurimistoimingutes on vajalik, et ütlused videosalvestataks oleneb alati konkreetsest kriminaalasjast. Eelkõige peaks seda tegema ülekuulamise, ütluste olustikuga seostamise ja vahel ka sündmuskohavaatluse juures. Oma töös ei ole kohtunik kokku puutunud videosalvestustega, kus on kasutatud liialt suunavaid küsimusi. See milliseid vigu menetlejad on videosalvestamisel teinud kohtunikule ei meenunud. Ka ei ole ta täheldanud seda, et ükski kaitsja oleks võimalikele tehtud vigadele viidanud. Võimalikud vead võivadki tekkida menetleja kogematusel või vahel ka ülekuulamise vähesest ettevalmistamisest. Teistelt kohtunikelt erinevat laadi tagasisidet videosalvestuste kohta ei ole ta saanud. Lõpetuseks arvab kohtunik, et kui ütluste salvestused on olemas olnud on need alati kasuks tulnud ning tema on neid alati oma töös kasutanud. Nendest on alati olnud abi otsuse langetamisel.

Lisa 4. Läbiviidud intervjuud

Intervjuude ettevalmistamisel lähtus töö autor lõputöös püstitatud uurimisküsimustest. Küsimuste koostamisel mõtles töö autor eelnevalt erinevad võimalikud videosalvestamisalased probleemid läbi. Tulemuseni jõudmiseks koostati kolm ekspertintervjuud erinevatele osapooltele kriminaalmenetluses: menetlejad, prokurörid, kohtunikud. Intervjuude läbiviimisel kasutati pooltel juhtudel elektronposti abi ja pooltel juhtudel viidi intervjuu läbi ekspertintervjuus osalenud isiku töökabinetis. Kordusintervjuusid ei tehtud. Tekkinud probleemid ja küsimused lahendati nii telefoni kui elektronposti teel. Autor on veendunud, et tema poolt intervjuueeritud isikutest sai tõese pildi hetkel valitsevast videosalvestamise olukorrast Põhja prefektuuris.

Ekspertintervjuus osalenud menetlejatelt, selgitatud välja järgnev: millises valdkonnas ning kui kaua on töötatud uurijana; videosalvestamise üldine kasutamine töös ning põhilised uurimistoimingud; esimese videosalvestamise kogemus; kas videosalvestamine on kergendanud või raskendanud tööd; mis on kõige olulisem videosalvestusel ning algajale antavad soovitusel; ülekuulatava suhtumine videosalvestamisse ning isikule õiguste ja kohustuste selgitamine; ülekuulamise läbiviimise protseduuri kirjeldus; videosalvestamise tehnilise toe tagamine prefektuuris.

Ekspertintervjuus osalenud prokuröridelt ja kohtunikelt selgitatud välja järgnev: intervjuueeritava ametikoht ja töötamise valdkond; põhilised kuriteoliigid millega oma töös videosalvestamisega kokku puututakse; videosalvestamise vajalikkus nende töös ja hilisemalt kohtus; kelle ütlused ja millistes uurimistoimingutes on kõige olulisemad, et need videosalvestataks; milliseid videosalvestusega tehtud vigu oma töös on konkreetselt märganud ning kuidas neid vältida.

Täiendavalt sai intervjuueeritavatel prokuröridelt uuritud: kohtunike ja kaaskolleegide poolne negatiivne või positiivne tagasiside tehtud videosalvestuste osas; kas videosalvestamise osas planeeritakse seda koos menetlejaga ette; kas eeluurimisel tehtud videosalvestustest on kohtus abi.

Täiendavalt sai intervjuueeritavatel kohtunikelt uuritud: kas olete teistelt kohtunikelt kuulnud tagasisidet tehtud videosalvestuste kohta; palju kasutatakse eeluurimisel tehtud videosalvestusi asja kohtulikult arutamisel ning kas neist on hilisemalt otsuse tegemisel abi.

Lisa 5. Küsimustik

Tere! Minu nimi on Erkki Paluoja. Olen Sisekaitseakadeemia viimase kursuse üliõpilane ja minu lõputöö teemaks on „Videosalvestis ütluste talletamise moodusena Põhja Prefektuuri näitel“. Minu lõputöö empiiriline osa on suunatud videosalvestuse kasutamisele (või siis mittekasutamisele) uurimistoimingutes. Käesolevas küsimustikus on 23 erinevat küsimust ja vastamine võtab aega 10 minutit. Oleksin väga tänulik, kui leiaksite aega kõikidele küsimustele vastamiseks. Kinnitan, et saadud andmeid ei kasutata kusagil mujal, kui ainult käesolevas lõputöös.

*1. Olen: mees naine

*2. Töötanud politseis:kuni 5 a 5-10.a. 10-20.a. üle 20.a.

*3. Töötanud kriminaalpolitseis: kuni 5.a. 5-10.a.10-20.a. ... üle 20.a.

*4. Töötanud uurijana: kuni 5.a. 5-10.a.10-20.a. üle 20.a.

*5. Olen uurijana töötamise ajal kasutanud videosalvestust

Jah ... Ei ...

*6. Millistes menetlustoimingutes olete Te üldse kasutanud videosalvestust ?

valida sobiv vastus.

Vastastamine .. Ütluste seostamine olustikuga ... Ülekuulamine;

Äratundmiseks esitamine ... Ei ole kasutanud...

Vahemärkus: Kui ei ole kasutanud menetlustoimingutes videosalvestust jätta järgnev küsimus vahele.

7. Kui Te olete kasutanud videosalvestust rohkem kui ühel korral, siis valida sobiv vastus.

Vastastamine ...kuni 5, 5-10,10 ja rohkem

Ütluste seostamine olustikuga ... kuni 5,...5-10, ... 10 ja rohkem

Ülekuulamine ... kuni 5, ...5-10, ... 10 ja rohkem

Äratundmiseks esitamine ... kuni 5, ...5-10, ... 10 ja rohkem

*8. Millises menetlustoimingutes Te peate kõige enam oluliseks kasutada videosalvestust? valida sobiv vastus.

Vastastamine ... Ütluste seostamine olustikuga ...

Ülekuulamine ... Äratundmiseks esitamine ...

9. Põhjendage oma eelmist vastust

*10. Millistes menetlustoimingutes Te ei pea oluliseks kasutada videosalvestust? valida sobiv vastus.

Vastastamine ... Ütluste seostamine olustikuga ...

Ülekuulamine ... Äratundmiseks esitamine ...

11. Põhjendage oma eelmist vastust

12. Kas Te olete teadlik, et videosalvestuse alguses tuleb isikult küsida tema ankeetandmed ja selgitada talle tema õigused ja kohustused?

Jah olen küll... Ei ole... Olen teadlik, et tuleb küsida tema ankeetandmed ...

Olen teadlik, et tuleb talle selgitada tema õigused ja kohustused ...

13. Kas Te olete sellest teadlik, et alates 01.09.2011.a. kehtima hakanud KrMS § 70 lg 2 muudatustega on alaealise korduva ülekuulamise vältimiseks vajadusel ning juhul, kui ülekuulamist kavatakse tõendina kohtumenetluses kasutada, kohustuslik ülekuulamine videosalvestada ?

Jah, olen küll ... Ei ole ...

14. Kui teie talituses/teenistuses otsustatakse mingi menetlustoimingu läbiviimisel kasutada videosalvestust, siis kes võtab tavaliselt vastu otsuse see läbi viia?

Ise võtan... Uurimisjuht... Grupijuht... Teenistuse vanem...

Talituse juht... Prokurör... Muu...

15. Kui Te peaksite videosalvestuse koheselt läbi viima, siis kellelt küsiksime menetluslikku nõu?

Teised menetlejad... Uurimisjuht... Grupijuht... Teenistuse vanem...

Talituse juht... Prokurör... Muu...

16. Millist menetluslikku nõu te läbiviimisel konkreetselt vajaksite?

17. Kui Te peaksite videosalvestuse koheselt läbi viima, siis kellelt küsiksime tehnilist nõu?

Teised menetlejad... Uurimisjuht... Grupijuht... Teenistuse vanem...

Talituse juht... Prokurör... Muu...

18. Millist tehnilist nõu te läbiviimisel konkreetselt vajaksite?

19. Palun hinnake 5 palli skaalal, kui võrd olete nõus videosalvestuse kasutamise kohta järgnevate väidetega (1- ei ole üldse nõus, 5- olen täitsa nõus) ?

Puudub väljaõpe ... Puudub vastav tehnika ... Puudub selleks spetsiaalselt kohandatud ruum.. Seda ei nõuta prokuröri(de) poolt... Puudub menetluslik vajadus seda teha... Emotsionaalne põhjus (nt. kartus uudse toiminguga ees)...

20. Palun hinnake 5 palli skaalal mis aitaks kõige enam kaasa ladusa videosalvestuse läbiviimisel? (1- ei aita üldse kaasa, 5- aitab kõige rohkem kaasa)

Vastava väljaõppe läbiviimine... Täiendkoolituste tegemine...

Vastava videotehnika muretsemine... Ülekuulamisruumide kohandamine...

Videosalvestuse kasutuselevõtu propageerimine... Muu

*21. Kas videosalvestuse kasutamine aitab Teie meelest menetlejal lihtsustada menetluse läbiviimist? Jah aitab... Ei aita ...

22. Kui vastasite eelmisele küsimusele jaatavalt, siis millisel moel Teie meelest aitab videosalvestuse kasutamine lihtsustada menetluse läbiviimist?

23. Kui vastasite küsimusele nr. 16 eitavalt, siis miks Teie meelest ei aita videosalvestuse kasutamine menetlejal lihtsustada menetluse läbiviimist?

<u>Ankeet- andmed</u>	ees ja perenimi	ees ja perenimi	ees ja perenimi	ees- ja perenimi, elu ning õppimiskoht	ees- ja perenimi, elu ning õppimiskoht	ainult eesnimi	ees ja perenimi, elukoht ja kool	isiku ees ja perenimi, elukoht ja kool	ees ja perenimi	ees ja perenimi, elukoht ja kool
<u>Suunavad küsimused</u>	ei	toimingu lõpus küsimus, mis puudutas ühe kriminaalasja s olulise asja asukohta	uurija katkestas isiku ütlused et täpsustada vastust. Hiljem aga läks meelest oma algele küsimusele vastuse saamine	ülekuulamine viidud läbi küsimuste varal	ülekuulamine viidud läbi küsimuste varal	läbivalt terve videosalvestu se ajal	ülekuulamine viidud läbi menetleja küsimuste abil	läbiviidud menetleja küsimuste varal	läbiviidud menetleja küsimuste varal	läbiviidud menetleja küsimuste varal
<u>Menetleja suunavad liigutused</u>	liikumise ajal on menetleja ees	liiguvad kohati kõrvuti	ei täheldanud							
<u>Ütluste kuuldavus</u>	Kohati mööda- sõitvate sõidukite müra	tuule tõttu mõnda sõna ei kuulnud	tugev sõidukimüra alguses- ei kuulnud seetõttu midagi	lapse ütlused vahel liiga vaiksed ja arusaamatud	ütlused kuulda kuid kohati arusaamatud	alguses ei kuule midagi, kuna isik liiga kaugel	ütlused olid hästi kuulda	ütlused olid hästi kuulda(tege mist ülekuulamist oaga)	ütlused olid hästi kuulda(tege mist ülekuulamist oaga)	ütlused olid hästi kuulda(tege mist ülekuulamist oaga)
<u>Ülekuulatava olek</u>	ehmunud olek	alguses ehmunud olek küsimuste tõttu, hiljem enam mitte	väsinud ja tülpinud olek	kartus	kohati kartus		rõhutud/ rusutud	isik oli väga vaikne ja alguses ka küllaltki kartlik		
<u>Menetleja olek</u>	ründav	ründav	profesionaal- ne	profesionaal- ne läbiviimine	profesionaal- ne läbiviimine	ei saanudki aru kes toimingut läbi viis	rahulik	väga professionaal- ne	väga professionaal- ne ja oskuslik	väga professionaal- ne

									käitumine	
<u>Segavad asjaolud</u>	vihmasadu, tugev tuul, mingid paugud eemal	tugev tuul	kohati tuul-ütluste kuuldavus häiritud			kõige kehvem salvestus	isiku jutt oli kohati arusaamatu(vahel ka endate pobisemine) ning seetõttu ei saanud aru mida ta ütles. See oli ka hilisemalt protokollis kirjas	häiris koridoris kuuldav isikute kõndimine		vahel kui ülekuulata omaette pobises oli raskusi tema ütlustest arusaamisega
<u>Huvipakkuvad asjaolud</u>	kaamera ei näidanud alguses osavõtjate pealepõhjuseks vihm		juures viibis ka advokaat. Isik rääkis alguses üht juttu ja hiljem teistvasturääkivuse kohta hiljem ei küsitud		isik oli väga asjalik oma eakohta.	viidi läbi nii tänaval kui ka autos. Klipid kokku monteeritud.	ülekuulamise lõpus jäi ka toimingut läbiviinud uurija nõutuks, sest isik midagi ei rääkinud.		toimingu alguses olid kohal ema ja lastekaitsetöötaja. Uurimistoimingu läbiviinud uurija oli väga asjalik ja suutis isikut panna rääkima kõige olulisemast mis omab hilisemas kriminaalmenetluses tähtsust.	

<u>Muu oluline</u>	4 klipis ühel hetkel väga pikk vaikus	5 klipis ühel hetkel väga pikk vaikus	isik oli 4 klipi alguses endalt mikrofone küljest võtnud. 5 klipp ebavajalik, kuna unustati küsida et kas advokaadil on küsimusi.		palju aega võttis meenutamine kuna asetleidnud sündmus oli paari aasta tagune.	puudub kellaeg kui toiming lõpetati	arusaamatuks jäi salvestustes menetluskoha aadress	videosalvestuses ei öeldud aastat kui toiming läbi viidi	läbiviidud ülekuulamine oli mänguline, kuna muul moel sellist toimingut läbi viia on võimatu. Ülekuulatav mängis erinevate nukkudega.	
<u>Protokolli vastavus videosalvestusele</u>	protokoll vastab läbiviidud toimingule	protokoll vastab läbiviidud toimingule	protokoll vastab läbiviidud toimingule	protokoll vastab läbiviidud toimingule	protokoll vastab läbiviidud toimingule	Protokollis erinevad ebatäpsused	protokoll vastab läbiviidud toimingule	protokoll vastab läbiviidud toimingule	protokoll vastab läbiviidud toimingule	protokoll vastab läbiviidud toimingule

Töös analüüsitud kriminaalasjade numbrid:

10230115608; 11230112923; 11230106442; 11230114429; 11230118702; 10230117983; 12230102481; 12230105345; 12230103188.